

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD
HISTORICKÝCH

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Testament a pozůstalostní inventář
Evvy Johany ze Šternberka (1628-1674)

Vedoucí práce: prof. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

Autor práce: Natálie Kováčiková

Studijní program: Archivnictví

2024

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne Podpis:

Poděkování

Za pomoc při tvorbě této práce především děkuji prof. PhDr. Marii Ryantové, CSc., za její velmi cenné rady a připomínky. Dále děkuji pracovníkům Státního oblastního archivu v Plzni v pracovišti Klášter u Nepomuka, zejména Marii a Jakobovi Mírkovým, Vladimíru Červinkovi a Haně Vanišové, za jejich pomoc při výběru pramenů a odkazy na literaturu a zdroje, které byly v této práci hojně využity. V neposlední řadě také děkuji své rodině a blízkým, kdy mi privilegium jejich podpory velmi ulehčilo psaní této práce.

Anotace

Bakalářská práce *Testament a pozůstalostní inventář Evy Johany ze Šternberka (1628-1674)* se zabývá podrobným rozбором testamentu a pozůstalostního inventáře Evy Johany z Trauttmansdorffu, rozené ze Šternberka. Text je zároveň doplněn o stručnou genealogii rodu Šternberků, genealogii rodu Trauttmansdorffů a o rozbor právních možností šlechticů v 17. století, zejména po vydání Obnoveného zřízení zemského. V práci je podniknuta i snaha o rekonstrukci některých biografických údajů Evy Johany ze Šternberka.

*Eva Johana z Trauttmansdorffu, rozená ze Šternberka *Šternberkové *Trauttmansdorffové
*šlechta *17. století *pozůstalostní inventáře *testamenty

Abstract

Bachelory thesis titled *Testament and estate inventory of Eva Johana of Sternberg (1628-1674)* provides an analysis of a testament and estate inventory of Eva Johana of Trauttmansdorff, née of Sternberg. To the text is also added a brief genealogy of the Trauttmansdorff and Sternberg families, and an analysis of legal possibilities of noblewomen in 17th century, especially after Renewed Land Constitution in Bohemia was published. An effort is made to reconstruct some biographic information about life of Johana of Sternberg.

*Eva Johana of Trauttmansdorff, née of Sternberg *Sternberg family *Trauttmansdorff family *noble families *17th century *estate inventories *testaments

Obsah

1.	Úvod	6
2.	Eva Johana z Trauttmansdorffu, rozená ze Šternberka	10
2.1	Rod Šternberků	10
2.2	Rod Trauttmansdorffů	14
2.3	Eva Johana ze Šternberka	16
2.3.1	Biografické údaje Evy Johany ze Šternberka	16
2.3.2	Panství Evy Johany ze Šternberka	18
3.	Právní postavení žen podle českého zemského práva v 17. století a jeho stručný vývoj. 20	
3.1	Poručnictví	21
3.2	Majetkové právo	22
3.3	Dědické právo	23
3.4	Procesní právo	27
4.	Testament	30
4.1	Testament Evy Johany ze Šternberka	32
4.1.1	Koncept testamentu Evy Johany ze Šternberka	32
4.1.2	Struktura testamentu	33
4.2	Výpovědní hodnota testamentů	37
5.	Pozůstalostní inventář	38
5.1	Pozůstalostní inventář Evy Johany ze Šternberka	38
5.1.1	Struktura pozůstalostního inventáře	39
5.1.2	Popisované položky	40
5.2	Výpovědní hodnota pozůstalostních inventářů	45
6.	Závěr	47
7.	Použité zdroje	49
7.1	Prameny nevydané	49
7.2	Prameny vydané	49
7.3	Soupis použité literatury	50
7.4	Elektronické zdroje	52
8.	Přílohy	53

1. Úvod

Dochované prameny k životu Evy Johany z Trauttmansdorffu, rozené ze Šternberka (asi 1628-1674), první manželky nejvyššího českého maršálka, Adama Matyáše z Trauttmansdorffu (1617-1684), nám poskytují jen omezený pohled na její život. Jaké otázky však můžeme jiným než osobním pramenům položit, aby před námi vyvstal dobový kontext a biografické, historicko-antropologické či další údaje k Evě Johaně ze Šternberka?

Hlavními zkoumanými prameny v této práci jsou testament a pozůstalostní inventář výše jmenované šlechtičny.¹ Důvodem pro analýzu obou těchto pramenů je jejich příbuznost – testament vznikl nejspíše v posledních dnech života Evy Johany a zachycuje její poslední vůli k nakládání s pozůstalostí. Pozůstalostní inventář pak přibližuje její majetkové zázemí, předměty každodenní potřeby či předměty s reprezentační funkcí šlechtické hmotné kultury 17. století. Práce si též klade za své vystihnout právní možnosti šlechtičen v 17. století, protože obzvláště uplatnění dědického práva hrálo velkou roli při vytváření testamentu a uskutečňování poslední vůle Evy Johany.

První kapitoly této práce představují stručnou historii rodů, se kterými byl život Evy Johany spojen. Jako podklad pro shrnutí historie rodu Šternberků a Trauttmansdorffů byl využit *Ottův slovník naučný*, předkládající komplexní informace o této rodině do počátku 20. století, a také slovník šlechtických rodů Petra Maška s poznatky o těchto rodech dovedenými do současnosti.² Přehledové informace o rodu Šternberků pro tuto práci poskytlo také dílo Pavla Juříka a Zdeňka Pokludy.³

¹ Národní archiv Praha (dále NA Praha), Desky zemské větší (dále DZV), inv. č. 265, fol. D 19r – D 22r, testament Evy Johany z Trauttmansdorffu (15. 12. 1674); Státní oblastní archiv v Plzni (dále SOA Plzeň), pracoviště Klášter u Nepomuka, rodinný archiv (dále RA) Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1210, pozůstalostní inventář (1675).

² Petr MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II*, Praha 2010; *Ottův slovník naučný XXIV*, Praha 1906, s. 777-788; *Ottův slovník naučný XXV*, Praha 1907, s. 670-673. K přehledům české šlechty také Jan HALADA, *Lexikon české šlechty*, Praha 1992.

³ Pavel JURÍK, *Šternberkové. Panský rod v Čechách a na Moravě*, Praha 2013. Juříkova práce je sice přehledná, ale obsahuje faktografické chyby. Dále Zdeněk POKLUDA, *Moravští Šternberkové. Panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům*, Praha 2012. K rodu Šternberků také například Michal KONEČNÝ, *Hrad Šternberk*, Kroměříž 2019; Hana KUSLOVÁ, *Šternberkové v Malenovicích a Pohořelicích 1804-1948*, Zlín 2015; Petr MAREŠ, *Stopy času v Konopišti*, Plzeň 2020; Marie MÍRKOVÁ, *Každodenní život barokního aristokrata Františka Václava z Trauttmansdorffu na počátku 18. století*, in: *Historie* 2004. Celostátní studentská vědecká konference, Brno 2005, s. 68-88; TÁŽ, *Rukopisné noviny a komunikační praxe Adama Matyáše z Trauttmansdorffu ve druhé polovině 17. století*, in: *Západočeské archivy* 2011, s. 79-84; František PALACKÝ – Zdeněk STERNBERG, *Dějiny rodu Sternbergů = Geschichte der Familie Sternberg*. Moravský Beroun 2001; Roman SEJK, *Urozenost, majetek a moc. Šternberkové v 16. a 17. století*, in: *Středočeský sborník historický* 28-29, 2002-2003, s. 3-54; Vladimír VOTÝPKA, *Aristokrat. Život Zdeňka Šternberka*, Praha 2010.

Osobou Adama Matyáše z Trauttmansdorffu, manžela Evy Johany, se pak zabývají práce Marie Mírkové.⁴

Samotné Evě Johaně ze Šternberka je věnována samostatná kapitola, kde je na základě dostupných pramenů a literatury podniknuta snaha o rekonstrukci co největší části jejího života. Údaje použité v této práci poskytla tripartitní matrica fary Horšovského Týna z let 1643-1683, obraz zobrazující pravděpodobně Evu Johanu ze Šternberka z Muzea umění v Olomouci a výše uvedený testament a pozůstalostní inventář.⁵ Z dostupné literatury byly k dohledání informací o Evě Johaně využity Sedláčkovy *Hrady, zámky a tvrze království Českého* a *Ottův slovník naučný*.⁶ V této části se nabízí možnost dalšího historického výzkumu, jelikož zkoumané prameny přináší jen omezené informace.

Charakter pramenů analyzovaných v této práci, konkrétně tedy právní povaha testamentu Evy Johany ze Šternberka, si žádá pochopení a analýzu českého zemského práva. Příslušná kapitola v této práci je zaměřena konkrétně na právní možnosti šlechticů v 17. století na českém zemském právu, zejména k nastínění právního prostředí, ve kterém se Eva Johana mohla pohybovat. Dosud nepřekonaným rozbohem právního postavení žen na českém zemském právu je dílo Anděly Kozákové, které bylo pro tuto práci hojně využito.⁷ Konkrétní nařízení pak byla dohledána v dobových normativních pramenech, například ve Všehrdových Právech země české, Vladislavském zřízení zemském, rakouském občanském zákoníku z r. 1811

⁴ M. MÍRKOVÁ, *Řád zlatého rouna a rodová prestiž v představách Adama Matyáše z Trauttmansdorffu*, in: *Utváření identity ve vrstvách paměti*, České Budějovice 2011, s. 249-282. Žádná ucelená monografie k rodu Trauttmansdorffů do současnosti nebyla vydána, ale dílčím způsobem se jimi zabývají například Veronika BOHÁČOVÁ, *Láska a rodová příslušnost versus majetek. Strategie rozhodování Adama Matyáše z Trauttmansdorffu a jeho manželky při výběru dceřina ženicha. Role a příklad mechanismu fungování sociální sítě během námův*, in: Kuděj. *Časopis pro kulturní dějiny* 13, 2012, s. 21-48; František IŠA – Petr PAVELEC, *Maxmilián z Trauttmansdorffu – císařský diplomat v soukolí třicetileté války*, in: Petr Pavelec – Martin Gaži – Milena Hajná (edd.), *Ve znamení Merkura. Šlechta českých zemí v evropské diplomacii*, České Budějovice 2020; Barbora KLIPCOVÁ – Petr ULICHNÝ, *Jičínsko na plánech z trauttmansdorffského archivu (1794-1840)*, Jičín 2010; Jakub MÍRKA, *Raně novověká šifrovaná korespondence ve fondech šlechtických rodinných archivů Státního oblastního archivu v Plzni*, in: *Západočeské archivy*, Plzeň 2012, s. 44-73; M. MÍRKOVÁ, *Účet domácí pokladny Františka Václava z Trauttmansdorffu z let 1701-1702*, in: Petr Vorel (ed.), *Práce studentů semináře „Metodika výzkumu a interpretace písemných pramenů regionálních dějin“*, Pardubice 2005, s. 85-102; TÁŽ, *Evžen Savojský píše litomyšlskému pánu Františku Václavovi z Trauttmansdorffu. Edice osmi dopisů z let 1718-1726*, in: Jiří Kubeš (ed.), *Vyšší šlechta v českých zemích v období baroka (1650-1750)*. Biogramy vybraných šlechticů a edice typických pramenů, Pardubice 2007, s. 73-39.

⁵ Jana KUNEŠOVÁ – Vít VLNAS, *Baroko v Bavorsku a Čechách. Katalog česko-bavorské zemské výstavy*, Praha 2023; SOA Plzeň, *Sbírka matrik západních Čech*, inv. č. 591, sign. 1, s. 2, matrica narozených, oddaných a zemřelých (1643-1683).

⁶ *Ottův slovník naučný XXIV*, s. 777-788; *Ottův slovník naučný XXV*, s. 670-673; *Ottův slovník naučný XXVI*, s. 1002-1008; August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého IX*, Praha 1996; TITÍŽ, *Hrady, zámky a tvrze království Českého XI*, Praha 1997.

⁷ Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926. K právnímu postavení žen na českém zemském právu ve zkoumaném období také Marie RYANTOVÁ, *Život raně novověké šlechticny v Českém království (Právní limity a skutečné možnosti)*, in: Tünde Lengyelová (ed.), *Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004, s. 106-117.

a zejména v Obnoveném zřízení zemském z r. 1627.⁸ Samozřejmě je třeba mít na paměti, že normativní prameny nemusí nutně korespondovat s vykonávanou praxí.

V následujících kapitolách je věnována pozornost dvěma hlavním pramenům, kterými se tato práce zabývá – testamentu a pozůstalostnímu inventáři Evy Johany ze Šternberka. U obou z nich jsou rozebrány jejich náležitosti, struktura a výpovědní hodnota.⁹ Samotný testament Evy

⁸ Hermenegild JIREČEK (ed.), *Obnovené právo a zřízení zemské dědičného království Českého = Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen 1627*, Praha – Vídeň 1888; TÝŽ (ed.), *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české knihy devatery*, Praha 1874; Petr KREUZ – Ivan MARTINOVSKÝ – Jana VOJTÍŠKOVÁ (edd.), *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*, Praha 2007; *Obecný občanský zákoník rakouský*, Vídeň 1872. Z literatury k uvedeným normativním pramenům např. Karolina ADAMOVÁ – Antonín SÝKORA, *Dědické zemské právo v české historii. K obsahu českého hmotného dědického práva od patrimoniálního státu do poloviny 17. století se zvláštním zřetelem k Obnoveného zřízení zemskému, Deklaratoriím a Novelám*, Ostrava – Brno 2013; Jan DVOŘÁK – Karel MALÝ, *200 let Všeobecného občanského zákoníku*, Praha 2011; T. LENGYELOVÁ (ed.), *Žena a právo*; K. MALÝ – Jaroslav PÁNEK (edd.), *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619) = Die Wladislawische Landesordnung und die Anfänge der Verfassungsmäßigen Ordnung in den Böhmischen Ländern (1500-1619) = Władysławowska ustawa krajowa i początki systemu konstytucyjnego na ziemiach czeskich (1500-1619). Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7.-8. prosince 2000 v Praze*, Praha 2001, s. 217-238; K. MALÝ – Jiří ŠOUŠA – Klára WOITSCHOVÁ, *Deklaratoria a Novelly Obnoveného zřízení zemského*, in: K. Malý – Ladislav Soukup (edd.), *Vývoj české ústavnosti v letech 1618-1918*, Praha 2006, s. 793-873; František MATĚJEK, *Účinky Obnoveného zřízení zemského z roku 1628 na naše země*, in: *Vlastivědný věstník moravský* 42, 1990, s. 327-336; Jiří PEŠEK, *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619)*, in: *Bulletin Historického ústavu AV ČR* 13, 2002, s. 41-43. K deskám zemským např. Pavla BURDOVÁ, *Desky zemské. Rozdělení po stránce obsahové a formální*, in: *Sborník archivních prací* 43, 1993, s. 347-439.

⁹ Testamenty české šlechty se zabýval např. Pavel KRÁL (ed.), *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550-1650*, České Budějovice 2002; TÝŽ, *Muž a žena mezi přechodovými rituály rodinného života v rané novověké pramenech*, in: Václav Bůžek – P. Král (edd.), *Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech 1526-1740 (= Opera Historica 11)*, České Budějovice 2006, s. 425-439; TÝŽ, *Žena a smrt v 16. a 17. století*, in: Milena LENDEROVÁ a kol., *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 105-130; TÝŽ, *Ženy ve šlechtických testamentech v 16. a 17. století*, in: *Česko-slovenská historická ročenka* 2001, Brno 2001, s. 157-167. Měšťanskými inventáři se zabývali např. např. Michaela HRUBÁ, „*Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle*“. *Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době*, Ústí nad Labem 2002 (= Acta Universitatis Purkynianae. Philosophia et historica. Studia historica – Monographia 5); Tomáš MALÝ, *Co nabízejí (raně novověké) testamenty? Zamyšlení nad možnostmi kvantifikace*, in: *Časopis Matice moravské* 126, 2007, s. 251-266; TÝŽ, *Smrt a spása mezi Tridentem a sekularizací. Brněnští měšťané a proměny laické zbožnosti v 17. a 18. století*, Brno 2009 (= Knižnice Matice moravské 24); Jana RATAJOVÁ, *Pražské testamenty (1600-1620) jako pramen k dějinám rodinných struktur*, in: *Pražský sborník historický* 30, 1998, s. 90-127. Testamenty duchovních se pak zabývala např. M. RYANTOVÁ, *Narižení až za hrob. Testamentární praxe a vyřizování pozůstalostí světských duchovních pražské arcidiecéze v době baroka*, in: Martin Holý – Jiří Mikulec (edd.), *Církev a smrt. Institucionalizace smrti v raném novověku. Folia Historica Bohemica – Supplementum 1*, Praha 2007, s. 149-162; Pavel PUMPR, *Nižší klérus na Moravě v 18. století mezi stavem a profesí. Kariéry a sociálně-majetkové poměry kněží olomoucké diecéze v letech 1741-1783*, Brno 2020 (= Knižnice Matice moravské 48). Inventáře a pozůstalostní inventáře šlechticů ze 17. století zkoumali např. Václav BŮŽEK, *Paměť v heraldické výzdobě předmětů hmotné kultury šlechtických sídel 16. a 17. století*, in: V. BŮŽEK – P. KRÁL (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 37-57; Petr ČORNEJ, *K otázce životního stylu nižší šlechty před Bílou horou*, *Středočeský sborník historický* 15, 1980, s. 125-142; František HRUBÝ, *Selské a panské inventáře v době předbělohorské*, in: *Český časopis historický* 33, 1927, s. 21-59, 263-306; Petra MAŠITOVÁ, *František Albrecht Skrbenský z Hříště z pohledu pozůstalostního inventáře. (Každodennost na zámku v Petřikovech na konci 17. století)*, in: *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Historie = Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostravensis. Historica* 15, 2008, s. 155-165; David PINDUR, „*Item truhlička malá zelená, od kteréj jsme klíča najíti nemohli*“. *Dva šlechtické pozůstalostní inventáře z Těšínska ze druhé poloviny 17. století*, in: *Cieszyńskie studia muzealne = Těšínský muzejní sborník. Dům, palác a zámek v hmotné kultuře Slezska = Dom, pałac i zamek w kulturze materialnej Śląska VI*, Český Těšín 2018, s. 159-176. Měšťanské inventáře 17. století zkoumali např. V. BŮŽEK, *Každodenní kultura*

Johany, přístupný formou intabulace v deskách zemských, je také srovnán s nedatovaným konceptem testamentu, který se dochoval v rodinném archivu Trauttmansdorffů.¹⁰ Položky uváděné v testamentu i v inventáři mohou nastínit, jakým způsobem docházelo k přesunu majetku mezi rodinnými příslušníky, mohou přispět k výzkumu dějin hmotné kultury i každodenního života šlechticů v 17. století, ale také mohou rozšířit poznatky o samotném životě Evy Johany.

Aby byla Eva Johana ze Šternberka vnímána jako samostatný subjekt výzkumu, jehož život se snaží zkoumané prameny osvětlit, je v této práci jako přídomek Evy Johany používáno převážně spojení „ze Šternberka“, i když se jedná pouze o její rodné jméno. V kontextu manželského svazku Evy Johany je také užíván přídomek manžela („z Trauttmansdorffu“) doplněný o rodné jméno („rozená ze Šternberka“).

Pro jazykovou povahu obou pramenů, které byly sepsány v němčině, využívá tato práce v přímých citacích textu pramenů transliteraci s úpravou počátečních písmen u podstatných jmen. Pro větší přehlednost je u podstatných jmen dodržováno pravidlo prvního velkého písmene, i když v originálu pramenů toto pravidlo vždy uplatňováno není. Vlastní jména jsou pak užívána v počeštěné podobě, pokud to je možné. Při přepisu jmen s neexistujícím nebo neznámým českým ekvivalentem je dodržována transliterovaná německá varianta.

jihocheských měšťanských domácností v předbělohorské době, in: V. Bůžek (ed.), *Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době*, České Budějovice 1992, s. 43-73. (V případě práce V. Bůžka jsou testamety zkoumány v kombinaci s dalšími prameny, např. svatebními smlouvami, kšafty atd.) Dále např. Olga FEJTOVÁ – J. PEŠEK, „... A obzvláště jedna truhla kněh právních“. *Právníká literatura v městech pražských raného novověku (na příkladu Nového Města pražského)*, in: *Pražský sborník historický* 42, 2015, s. 43-87; Michaela NEUDERTOVÁ, „Item ve velkém fraucimöre před luthauzem se nachází...“. *Příspěvek ke studiu inventářů pozdně renesančních rezidencí v severozápadních Čechách*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (= Opera historica 7)*, České Budějovice 1999, s. 163-199; J. PEŠEK, *Pražské knihy kšaftů a inventářů pozůstalosti. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské*, in: *Pražský sborník historický* 15, 1982, s. 63-92.

¹⁰ SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1209, koncept testamentu Evy Johany ze Šternberka.

2. Eva Johana z Trauttmansdorffu, rozená ze Šternberka

2.1 Rod Šternberků

Historie rodu Šternberků, jediného českého rodu, který byl od svého počátku v panském stavu, sahá do první poloviny 12. století k prapředkovi Divišovi. Rodová legenda vztahovala původ Šternberků až ke Kašparovi, jednomu z učenců, který přišel za Ježíšem – zlatá osmicípá hvězda na modrém pozadí v rodovém znaku měla symbolizovat hvězdou betlémskou. Divišův pravnuk a první historicky doložený předek rodu Šternberků, Diviš IV. († 1240), založil okolo roku 1217 tvrz Divišov na svém panství okolo Sázavy. Současnou podobu rodového jména pak začal používat syn Divíše IV., Zdeslav II. († 1265), který na divišovském panství vystavěl nový hrad Šternberk (Český Šternberk), pojmenovaný po rodovém znaku. Od roku 1242 začal Zdeslav II. používat přídomek ze Šternberka.¹¹

Zdeslav byl členem družiny Přemysla Otakara II. a podle legendy se měl účastnit obrany Olomouce před uherskými Kumány roku 1253. Došlo však k záměně již v kronice Přibíka Pulkavy z Radenína, který uvádí, že místo Zdeslava měl Olomouc bránit Jaroslav ze Šternberka († 1290). Jaroslav, Zdeslavův syn, měl navíc Olomouc bránit před Tatary, nikoliv Kumány, a to již roku 1241.¹² Tato záměna Jaroslava se Zdeslavem však byla přejata Václavem Hájkem z Libočan a později i rukopisem královédvorským. Uherští kumáni porazili moravské vojsko u Olomouce 25. června, ale po neúspěšném červencovém obléhání odtáhli. Zdeslav se 5. srpna nacházel s Přemyslem Otakarem v Olomouci, dodnes však není jasné, kde se nacházel předtím (od května do července), a zda se nepodílel již na červnové obraně Olomouce.¹³

V průběhu staletí se rod Šternberků rozdělil do několika větví. Moravská větev byla odvozena od Albrechta ze Šternberka († 1299), nejstaršího syna Zdeslava, kterému připadl hrad Šternberk u Olomouce. Tato větev ale zanikla na konci 16. století.¹⁴ Další větev, holická, vymřela na počátku 18. století. Třetí větev, konopištská, je odvozena od výše zmíněného Jaroslava ze Šternberka, třetího nejstaršího syna Zdeslava II. Rodové sídlo Konopiště však tato větev získala až v první polovině 14. století po vymření příbuzného rodu Benešoviců.¹⁵

¹¹ *Ottův slovník naučný XXIV*, s. 777.

¹² Pavel Juřík dokládá, že v roce 1241 postupovali Mongolové (Tataři) střední Evropou bez porážky. Olomouc byla obležena, ale roku 1242 se Mongolové rychle stáhli zpět do Asie kvůli smrti velkochána Ogedeje. Zároveň však Pavel Juřík neurčuje Zdeslava ze Šternberka jako chrabrého zachránce Olomouce roku 1253 – ten měl totiž spolu s Přemyslem Otakarem II. sledovat uherské vojsko, které bylo v přesile, zpozvdálí. P. JUŘÍK, *Šternberkové*, s. 13.

¹³ Z. POKLUDA, *Moravští Šternberkové*, s. 35.

¹⁴ P. MAŠEK, *Šlechtické rody*, s. 311; *Ottův slovník naučný XXIV*, s. 777.

¹⁵ P. MAŠEK, *Šlechtické rody*, s. 311.

Jedním z významných představitelů konopištské větve byl Zdeněk ze Šternberka († 1476), zakladatel Zelenohorské jednoty. Patřilo mu Konopiště, Český Šternberk, Zelená hora u Nepomuku, Kašperk, Roudnice a další panství. Když byl Zdeněk roku 1468 poražen na Konopišti, spojil se s uherským králem Matyášem a po Matyášově vítězství získal titul nejvyššího českého hejtmána. I jeho syn Jaroslav († 1492) měl významnou kariéru na zemské úrovni – stal se královským správcem Horní Lužice. V první polovině 16. století se konopištská větev dále rozdělila, a to na potomky Adama II. ze Šternberka († 1623) a Štěpána Jiřího ze Šternberka († 1625).¹⁶

Šternberkové byli povětšinou katolíci, i když výjimkou v tomto pravidle byl na začátku 17. století Václav († 1635), mladší bratr Adama II. ze Šternberka, který byl potrestán za svou účast na stavovském povstání. Adam II. ze Šternberka, který na začátku 17. století spravoval jeden z deseti největších pozemkových majetků v Čechách, byl spíše katolíkem umírněným. Byl ochoten kompromisu s evangelickou opozicí, což dokládá například jeho podpis Majestátu císaře Rudolfa jakožto nejvyššího purkrabího pražského místo přesvědčeného katolíka Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic.¹⁷ V době stavovského povstání si stavové na jeho kompromisní jednání pamatovali, a proto byl 23. května 1618 z nechvalně proslulé kanceláře na Pražském hradě odveden, i když byl Adam II. tchánem Jaroslava Bořity z Martinic. Svých úřadů byl ale Adam II. direktory zbaven a z Čech odešel. Po Bílé hoře mu majetky byly císařem navraceny. Se svou první manželkou Evou Popelovnou z Lobkovic († 1599) měl Adam II. pět dětí, s druhou manželkou Marií Maxmiliánou z Hohenzollern-Sigmaringen (1583-1649) měl šest dětí. Druhým nejstarším synem Adama II. byl Jaroslav Volf ze Šternberka († 1635), který po otci zdědil pouze Lnáře, protože ho Adam ze Šternberka prý neměl příliš v lásce.¹⁸

Jaroslav Volf byl zprvu vychováván na dvoře Petra Voka z Rožmberka a absolvoval vzdělávání u jindřichohradeckých jezuitů. Později se stal císařským radou, komořím a hejtmánem prácheňského kraje. Oženil s Maxmiliánou Veronikou Švihovskou z Rýzemberka († 1661) a brzy se jim narodila dcera Eva Johana ze Šternberka († 1674). Ta byla jediným potomkem, který se manželskému páru narodil, a Jaroslava Volfa potkal tragický osud nedaleko Českých Budějovic, kde byl dne 15. února 1635 zavražděn svým komorníkem Matějem Šollem z Kasejovic. Ten byl brzy dopaden u Drážďan a odsouzen k trestu lámáním kolem.¹⁹ Po smrti

¹⁶ P. MAŠEK, *Šlechtické rody*, s. 311-312; *Ottův slovník naučný XXIV*, s. 780-781.

¹⁷ *Ottův slovník naučný XXIV*, s. 782.

¹⁸ TAMTÉŽ, s. 783.

¹⁹ TAMTÉŽ; Vladimír ČERVINKA, *Lnáře. Tvrz na hranici Jihočeského kraje*, in: *Jihočeský herold* [10], 2010, č. 2, s. 8-9.

Jaroslava Volfa připadly Lnáře Evě Johaně. Panství Bělčice, zakoupené Jaroslavem Volfem roku 1623, připadly vdově Maxmiliáně Veronice.²⁰

Maxmiliána Veronika Švihovská z Rýzemberka se po vraždě manžela ještě jednou provdala, a to za Jiřího Vratislava z Mitrovic († 1660), pána na Protivíně, Milenovicích a Klokočíně. Po jeho smrti roku 1660 zdělila manželův majetek, ale zemřela o rok později, v prosinci roku 1661. Dceři z prvního manželství, Evě Johaně, odkázala panství Protivín, zbylé jmění po Jiřím Vratislavovi z Mitrovic připadlo rodu Švihovských.²¹

Nejstarší syn Adama II., Jan Zdeněk († 1623), zemřel bezdětný a mužská rodová linie pokračovala třetím synem Adama II., Františkem Karlem ze Šternberka († 1648). Tato rodová větev však zanikla po meči roku 1700 tragickou smrtí Jana Josefa ze Šternberka (syna Františka Karla), který se utopil spolu se svou manželkou Marií Violantou Terezií von Preysing a nejstarší dcerou Marií Violantou ve vodách Innu při cestě z Itálie, kde rodina navštívila poutní místa. Sirotou zůstala druhá dcera hraběcího páru, Marie Terezie Violanta (1699-1761), která se později provdala za Karla Josefa Paara (1654-1725), se nímž měla dva syny a dceru.²²

Pokračování mužské rodové linie Šternberků bylo zaručeno potomky dříve zmíněného Štěpána Jiřího, mladšího bratra Adama II. ze Šternberka. Štěpán Jiří byl víry podobojí a za stavovského povstání se přidal na stranu vzbuřenců. Po bitvě na Bílé hoře se ale přidal k císaři, přestoupil na katolickou víru, dokonce měl udávat i své druhy.²³ Jeho pravnukem byl Oldřich Adolf Vratislav ze Šternberka (1627-1703), nejvyšší purkrabí království českého, tajný císařský rada a rytíř Řádu zlatého rouna. S manželkou Annou Lucíí hraběnkou Slavatovou z Chlumu a Košumberka (1637-1703) měli celkem 14 dětí, z nichž synové František Damián (1676-1723) a František Leopold (1680-1745) dali vzniknout novým rodovým liniím.

Z Damiánovy větve pocházel František Josef Šternberk-Mannderscheid (1763-1830), který proslul svou sběratelskou činností a působením ve Společnosti vlasteneckých přátel umění. Byl jejím doživotním předsedou a jeho velkorysý dar v podobě mnoha uměleckých děl dal základ obrazárně v Černínském paláci v Praze, budoucí Národní galerii. Zasloužil se také o vznik Kreslířské školy (od roku 1800 Akademie výtvarných umění) a spolu s bratrancem Kašparem Mariou ze Šternberka (1761-1838) a dalšími se stali spoluzakladateli Národního, původně Vlasteneckého muzea v Praze v roce 1818. Na přímluvu Josefa Dobrovského přijal František Josef Františka Palackého jako svého archiváře a velmi se zasloužil o jeho ustanovení za

²⁰ TAMTÉŽ, s. 782-783.

²¹ *Ottův slovník naučný XXVI*, Praha 1907, s. 1004.

²² *Ottův slovník naučný XXIV*, s. 783.

²³ P. MAŠEK, *Šlechtické rody*, s. 312.

historiografa. S manželkou Marií Františkou ze Schönbornu-Heussenstammu (1763-1825) měli celkem pět dcer, které učil češtině Josef Dobrovský, avšak rodový fideikomis přešel po smrti Františka Josefa na příslušníky Leopoldovy větve.²⁴

Z Leopoldovy větve pocházel výše zmíněný mecenáš umění a přírodovědec Kašpar Maria Šternberk, ale ani ten neměl potomky. Rod tak pokračoval potomky Františka Adama ze Šternberka (1711-1789), strýce Kašpara Marii a Františka Josefa. Syn Františka Adama, Leopold I. ze Šternberka (1770-1858), měl celkem tři syny. Nejstarší Jaroslav (1809-1874) měl pouze dceru, ale přes jeho bratry Leopolda II. (1811-1899) a Zdeňka (1813-1900) pokračuje tato rodová linie dodnes.²⁵

Syn Leopolda II., Vojtěch Václav ze Šternberka (1868-1924), se proslavil svým dobrodružným životem – v 90. letech 19. století cestoval po Africe, zúčastnil se búrských válek, v roce 1900 byl dokonce zajat Angličany. Vojtěch Václav se také měl stavět proti založení samostatného českého státu s názorem, že se nově vzniklý útvar stane obětí německé agrese.²⁶ I přesto však v roce 1939 Šternberkové podepsali Prohlášení české šlechty a ve druhé světové válce podporovali Čechy. Konfiskace šlechtického majetku po r. 1948 rod neušetřily, ale u Jiřího ze Šternberka (1888-1965) byla učiněna výjimka a směl jako jediný příslušník české šlechty zůstat na hradě Český Šternberk jako kastelán. Po pádu komunistického režimu připadly zámky Český Šternberk a Březina jeho synovi, Zdeňkovi ze Šternberka (* 1923). Další rodinné majetky, Častolovice a Zásmyky, byly restituovány ve prospěch Diany (* 1936), pravnučky Leopolda II. ze Šternberka.²⁷

²⁴ P. MAŠEK, *Šlechtické rody*, s. 313; *Ottův slovník naučný XXIV*, s. 784.

²⁵ P. MAŠEK, *Šlechtické rody*, s. 313.

²⁶ TAMTÉŽ.

²⁷ TAMTÉŽ.

2.2 Rod Trauttmansdorffů

Rod Trauttmansdorffů, rovněž rod přežívající do současnosti, je původně rytířskou rodinou s počátky sahajícími na konec 13. století. Jméno tohoto významného rodu je odvozeno od vesnice Trauttmansdorff u Gleichenbergu ve Štýrsku. Rod se rozdělil na rakouskou větev, dále na větev štýrskou, která vymřela v 16. století, v 17. století se oddělila větev tyrolská. Ze štýrské větve pocházel také snad nejvýznamnější představitel rodu, Maxmilián z Trauttmansdorffu (1584-1650).²⁸

Maxmilián z Trauttmansdorffu byl velmi významným diplomatem habsburské monarchie, nejvyšším hofmistrem a tajným císařským radou. Účastnil se jednání o vedení třicetileté války a o Vestfálském míru. Za své diplomatické zásluhy byl císařem Ferdinandem II. již v roce 1623 povýšen do říšského hraběcího stavu, o rok později mu byl císařem potvrzen hraběcí titul i pro Čechy.²⁹ V roce 1635 získal za dojednání Pražského míru Řád zlatého rouna, se kterým mu byla přiznána penze 2000 dukátů ročně, a současně mu bylo přislíbeno, že při udělování řádu budou upřednostňováni jeho potomci.³⁰ S manželkou Sofií Pálffyovou (1596-1668) měli celkem 15 dětí, z nichž se pouze devět dožilo dospělosti. Jejich nejstarší syn, Adam Matyáš z Trauttmansdorffu (1617-1684), se stal zakladatelem nové, české větve. Hlavním sídlem a rodovým fideikomisním statkem této větve se stal Horšovský Týn, získaný Maxmiliánem z Trauttmansdorffu v roce 1622 poté, co bylo panství zkonfiskováno Vilémovi z Lobkovic za účast na stavovském povstání.³¹

Hrabě Adam Matyáš z Trauttmansdorffu, svobodný pán z Gleichenbergu, Negau, Burgau um Tatzenbach a pán na Horšovském Týně, Litomyšli, Grabštejnu, Hostouni a Protivíně, byl císařským tajným radou, komořím a od roku 1645 nejvyšším maršálkem Království českého.³² Na svém zámku v Horšovském Týně dokonce hostil Leopolda, budoucího císaře říše římské, který byl na cestě na volbu císaře do Frankfurtu.³³ I Adam Matyáš měl ambice stát se rytířem Řádu zlatého rouna jako jeho otec, a po přímluvě Jana Maxmiliána z Lamberku (1608-1682) u španělského krále Filipa IV. byl řád Adamu Matyáši přislíben. Na to reagoval Adam Matyáš s velkou radostí – dal o této počtě vědět přátelům a příbuzným a od roku 1660 se tituloval rytířem Řádu zlatého rouna. K samotnému obdržení řetězu však stále nedocházelo, ale Adam Matyáš dělal vše pro to, aby na něj jak španělský královský, tak císařský dvůr nezapomněl.

²⁸ P. MAŠEK, *Šlechtické rody*, s. 373; *Ottův slovník naučný XXIV*, s. 671.

²⁹ TAMTÉŽ.

³⁰ M. MÍRKOVÁ, *Řád*, s. 256-258. K Řádu zlatého rouna např. Zdirad J. K. ČECH – František LOBKOWICZ, *550 let Řádu zlatého rouna*, in: *Heraldická ročenka* 24, 1981, s. 1-36 (= Příloha heraldické ročenky).

³¹ P. MAŠEK, *Šlechtické rody*, s. 373.

³² NA Praha, DZV, inv. č. 265, fol. D 20r.

³³ M. MÍRKOVÁ, *Řád*, s. 258-259.

Vytvořil síť korespondence, odesílal kondolence a blahopřání, odebíral rukopisné noviny z Madridu a dalších měst a rozdával peníze takovou měrou, až se jeho bratr Jan Fridrich (1619-1696) obával, aby Adam Matyáš neztratil Horšovský Týn.³⁴ Svě sítě kontaktů prosazoval Adam Matyáš i ve sňatkové politice svých dětí – dcera Adama Matyáše, Anna Marie (1642-1727), se provdala za syna Jana Maxmiliána z Lamberku, Františka Josefa (1638-1712).³⁵ Rod Trauttmansdorffů se tedy přidal k mocné šlechtické frakci 60. let 17. století, do které patřili Lamberkové, Ditrichštejnové a Harrachové. Zároveň udržoval Adam Matyáš dobré styky s Václavem Eusebiem z Lobkovic (1609-1677), synem Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic a Polyxeny rozené z Pernštejna.³⁶ Ostatně druhá manželka Adama Matyáše, Marie Isabela z Lobkovic (1649-1719), pocházela z bílinské větve rodu Lobkoviců. O potomcích Adama Matyáše bude pojednáno v následující kapitole.

Český knížecí titul získal roku 1805 Ferdinand z Trauttmansdorffu (1749-1827), příslušník české větve rodu Trauttmansdorffů a přímý potomek Adama Matyáše z Trauttmansdorffu. Jeho synové, Jan Josef Norbert (1780-1834) a Josef (1788-1870), rozdělili českou větev na primogenituru, která sídlila na Horšovském Týně, a sekundogenituru, která vlastnila Lipnici nad Sázavou a Obříství.³⁷ Obě uvedené větve pokračují do současnosti. Posledním majitelem Horšovského Týna byl Karel Josef Trauttmansdorff (1897-1976), po roce 1945 byl však Horšovský Týn rodině zkonfiskován a dnes je státním zámekem. Příslušníci rodu Trauttmansdorffů dodnes žijí v Rakousku, Kanadě a Jižní Americe.³⁸

³⁴ TAMTÉŽ, s. 260-264.

³⁵ Dále také Veronika BOHÁČOVÁ, *Láska a rodová příslušnost versus majetek. Strategie rozhodování Adama Matyáše z Trauttmansdorffů a jeho manželky při výběru dceřina ženicha. Role a příklad mechanismu fungování sociální sítě během namluv*, in: Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny 13, 2012, s. 21-48.

³⁶ M. MÍRKOVÁ, *Řád*, s. 267-268.

³⁷ P. MAŠEK, *Šlechtické rody*, s. 373; *Ottův slovník naučný XXIV*, s. 672.

³⁸ P. MAŠEK, *Šlechtické rody*, s. 373.

2.3 Eva Johana ze Šternberka

2.3.1 Biografické údaje Evy Johany ze Šternberka

Linie šlechtických rodů byly a jsou sledovány v historiografii většinou po meči, a proto je získávání informací o ženských příslušnicích šlechty ve starším období náročným úkolem zasluhujícím si rozsáhlejší výzkum. Stejně tak tomu je v případě Evy Johany ze Šternberka, ale přesto se nám na základě dochovaných pramenů přeci jen daří některé části jejího života objasnit.

Rok narození Evy Johany se v internetových genealogických zdrojích různí, vyskytuje se zde rok 1617 nebo rok 1628.³⁹ Autorce se v době tvorby této práce nepodařilo podložit zdroje ani k jednomu z těchto dat.

Datum sňatku Evy Johany a Adama Matyáše známe, na rozdíl od okolností jejich seznámení či spíše domluvy k spojení rodu Šternberků a Trauttmansdorffů. Podle zřetelně později vepsaného záznamu z tripartitní matriky fary Horšovského Týna z let 1643-1683 k jejich svatbě došlo 2. března roku 1642.⁴⁰

Podobu Evy Johany ze Šternberka nemůžeme určit naprosto s jistotou. Ve sbírkách Muzea umění v Olomouci se však dochoval obraz (obr. č. 1), na kterém je Eva Johana pravděpodobně zachycena.⁴¹ Jedná se o olejomalbu na měděném plechu od malíře Wolfganga Heimbacha, hluchoněmého malíře z Oldenburska. V pozadí obrazu je zachycen pohled na Petřín s Hladovou zdí, a jak zjistil Lubor Machytka, výjev můžeme situovat do Trauttmansdorffského paláce na Hradčanech. Na obraze je také zachycena dnes neexistující sala terrena, která se nacházela v zahradě paláce Trauttmansdorffů. Obraz je datován k roku 1651 a můžeme tedy usuzovat, že se jedná o podobiznu Evy Johany.⁴²

Ve svém testamentu z roku 1674, který bude podrobně rozebrán v příslušné kapitole této práce, uvádí Eva Johana ze svých dětí Rudolfa Viléma, Zikmunda Ludvíka, Leopolda Antonína, Annu Marii, Kateřinu Lucii a zemřelou Sofii Maxmiliánu, která měla dcery Marii Kláru a Eleonoru Alžbětu.⁴³ Kateřina Lucie je sice uvedena podle pořadí zápisu zdánlivě jako další

³⁹ Sternberg (böhmisches Adelsgeschlecht), in: Wikipedia: the free encyclopedia [online], San Francisco 2001-. Dostupné z: [https://de.wikipedia.org/wiki/Sternberg_\(b%C3%B6hmisches_Adelsgeschlecht\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Sternberg_(b%C3%B6hmisches_Adelsgeschlecht)) [16. 4. 2024]; Adam Matthias von Trauttmansdorff, in: Wikipedia: the free encyclopedia [online], San Francisco 2001-. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Adam_Matthias_von_Trauttmansdorff [16. 4. 2024].

⁴⁰ SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, inv. č. 591, sign. 1, s. 2.

⁴¹ Za upozornění na existenci obrazu (a zatím na jedinou autorce známou podobiznu Evy Johany ze Šternberka) děkuji prof. PhDr. Marii Ryantové, CSc.

⁴² J. KUNEŠOVÁ – V. VLNAS, *Baroko*, s. 245.

⁴³ NA Praha, DZV, inv. č. 265, fol. D 20v.

dcera Sofie Maxmiliány, ale podle matriky fary Horšovského Týna se nejspíše jednalo o nejmladší z dcer Evy Johany, narozené roku 1661.⁴⁴

Nejstarší syn Evy Johany, Rudolf Vilém (1646-1689), následoval otcova příkladu ve dvorské kariéře a byl také jmenován komořím, tajným radou, nejvyšším maršálkem a místodržícím. Od něj a jeho manželky Anny Marie rozené z Liechtensteinu († 1704) je odvozena česká knížecí větev rodu Trauttmansdorffů. Jejich syn Jan Josef (1676-1713) měl syny Františka Norberta (1705-1786), Karla (1709-1786) a Jana Josefa (1711-1769). Synem Františka Norberta byl výše jmenovaný Ferdinand z Trauttmansdorffu (1749-1827), který se stal mimo jiné vyslancem u řízenského sněmu, plnomocným ministrem ve Francii a předsedou gubernia v Nizozemí. Za své zásluhy byl v roce 1805 odměněn povýšením do knížecího stavu. Jak bylo uvedeno v kapitole výše, tato rodová linie pokračuje i do současnosti.⁴⁵

Druhorozený syn Evy Johany a Adama Matyáše, Zikmund Ludvík (1651-1707) získal po matce protivínské panství, které však jeho manželka Eleonora Kornelie rozená Harantová z Polžic po jeho smrti prodala. Zikmund Ludvík založil gleichenberskou větev rodu Trauttmansdorffů, která vymřela v 19. století. Leopold Antonín (1656-1724), třetí syn Evy Johany a Adama Matyáše z Trauttmansdorffu, si roku 1685 koupil Obytce (prodal je v roce 1700) a oženil se s Marií Karolinou Slavatovou z Chlumu, dědičkou Obříství. Jeho syn, Josef Karel († 1728), zanechal pouze dceru Marii Josefu (1719-1772).⁴⁶

Podle matriky fary Horšovského Týna se také měla Evě Johaně a Adamovi Matyášovi narodit roku 1646 Anna Marie a roku 1649 Františka Tereza – u záznamu křtu Františky Terezy z 30. září 1649 je však černý křížek – Františka Tereza nejspíš brzy zemřela.⁴⁷ Z dětí Evy Johany jsou v matrice dále uvedeni výše zmíněný Zikmund Ludvík (narozen 1. března 1651), Jan Fridrich (narozen 29. srpna 1653, avšak nejspíše zemřel v nízkém věku, u jeho zápisu je také černý křížek), Jan Adam (1656-1662), Marie Eleonora (narozena 5. září 1657), Jan Maxmilián Antonín (narozen 20. května 1660), výše zmíněná Kateřina Lucie (narozena 25. listopadu 1661) a Jan František Kryštof (narozen 12. listopadu 1673).⁴⁸ Pokud tedy sečteme děti, které Eva Johana uvádí ve svém testamentu, a děti, které jsou uvedeny v matrice, porodila Eva Johana celkem 12 dětí (viz tabulka č. 1), z nichž se alespoň šest dožilo dospělosti. Zbylých šest buď nepřežilo dětská léta, nebo nebyli jmenováni Evou Johanou v testamentu jako její univerzální dědici.

⁴⁴ SOA Plzeň, Sbírká matrik západních Čech, inv. č. 591, sign. 1, s. 154.

⁴⁵ *Ottův slovník naučný XXV*, Praha 1906, s. 672.

⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 672-673.

⁴⁷ SOA Plzeň, Sbírká matrik západních Čech, inv. č. 591, sign. 1, s. 2, 72.

⁴⁸ TAMTÉŽ, s. 2, 82, 95, 107, 127, 144, 154, 224.

Datum smrti Evy Johany se v některých internetových zdrojích také různí, opět se přesné datum nepodařilo autorce v době psaní práce doložit. Na základě dedukce z data sepsání testamentu (30. listopadu 1674 na Horšovském Týně) a jeho intabulace do desek zemských (15. prosince 1674) však můžeme určit, že Eva Johana zemřela v rozmezí těchto dvou týdnů. Testamenty musely být intabulovány do 12 týdnů po smrti testátora, navíc úmrtí Evy Johany v tomto období rámcově dokládá pozůstalostní inventář, k jehož sestavení bylo vydáno povolení dne 31. ledna 1675.⁴⁹

2.3.2 Panství Evy Johany ze Šternberka

Jak bylo uvedeno v kapitole o rodu Šternberků, po smrti otce Jaroslava Volfa roku 1635 zdědila Eva Johana zámek Lnáře zvané Klíčov, Klíčumburk či Schlüsselburg. August Sedláček k alternativnímu názvu zámku uvádí, že podle komorníkovy relace z r. 1568 byl nad vraty zámku ve zdi erb z kamene s vytesaným šikmo položeným klíčem. Tento znak se měl nacházet i v kostele v nedalekých Kasejovicích. Původ zažitého názvu zámku neodhaluje ani podoba erbu jeho prvních vlastníků, vladyků ze Lnář, kteří měli ve svém znaku oslí hlavu, nikoliv klíč, jak nesprávně udává Bohuslav Balbín.⁵⁰ Zámek se dostal někdy před rokem 1558 od Zmrzlíků ze Svojšína do vlastnictví Zdeňka ze Šternberka († 1575), který se ale zadlužil u Volfa Novohradského z Kolowrat († 1609) a jemu byly po smrti Zdeňka ze Šternberka Lnáře odprodány. Volf Novohradský z Kolowrat je také nechal přestavět do tehdy módního renesančního stylu. Syn Volfa Novohradského však Lnáře znovu prodal, opět Šternberkům, přesněji Adamovi II. ze Šternberka, který, jak bylo uvedeno výše, odkázal zámek jako jediné dědictví synu Jaroslavu Volfovi.⁵¹ Jeho dceři, Evě Johaně ze Šternberka, připadly Lnáře roku 1635 jeho smrti.⁵² Ta je roku 1659 prodala Alešovi Ferdinandovi z Mitrovic (1616-1669), který je začal přestavovat do současné barokní podoby.⁵³

⁴⁹ Srov. NA Praha, DZV, inv. č. 265, fol. D 19r, D 22r; SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1210, s. 2.

⁵⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 251.

⁵¹ TAMTÉŽ, s. 251-253.

⁵² V prvním vydání *Hradů, zámků a tvrzí* je uvedeno, že Eva Johana prodala Lnáře již roku 1629. Datum 1629 je však možným překlepem, protože, jak je uvedeno výše, Eva Johana Lnáře prodala roku 1659. Srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 253; *Ottův slovník naučný XXIV*, s. 783.

⁵³ *Ottův slovník naučný XXIV*, s. 671; *Ottův slovník naučný XXVI*, s. 1005; A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 253. Pavel Juřík ve *Šternbercích* uvádí, že Aleš Ferdinand z Mitrovic byl druhým manželem Maxmiliány Veroniky Švihovské z Rýzemberka. Ten byl ve skutečnosti příslušníkem štěpánské linie rodu Vratislavů z Mitrovic, oproti Jiřímu Vratislavovi z Mitrovic, skutečnému druhému manželovi Maxmiliány Veroniky, který pocházel z protivínské linie. Oba dva pocházeli ze skřípelské pošlosti založené Václavem Vratislavem z Mitrovic († 1554). Srov. P. JUŘÍK, *Šternberkové*, s. 150; *Ottův slovník naučný XXVI*, s. 1003-1005.

Jaroslav Volf zakoupil také roku 1623 také Bělčice, které odkázal své manželce, Maxmiliáně Veronice. Ty po její smrti připadly též Evě Johaně, která je později prodala opět Alešovi Ferdinandovi Vratislavovi z Mitrovic.⁵⁴ Podle Ottova slovníku naučného také zakoupil roku 1653 Adam Matyáš Tchořovice, které Evě Johaně postoupil roku 1659. Ta měla téhož roku koupit panství Tasnovice, které odkázala nejstaršímu synovi Rudolfovi Vilémovi.⁵⁵

Po smrti matky roku 1661 získala Eva Johana odkazem protivínské panství pro sebe a svou dceru Annu Marii, provdanou z Lamberku.⁵⁶ Eva Johana však svým testamentem odkázala Protivín synovi Zikmundu Ludvíkovi.⁵⁷ Zikmundova manželka, jak bylo uvedeno v kapitole výše, po jeho smrti panství prodala.

Jelikož Eva Johana žila se svým manželem na Horšovském Týnu a také zde zemřela, bylo by žádoucí uvést některé souvislosti k tomuto významnému rodovému sídlu, i když ho Eva Johana nevlastnila. Zámek s nádhernou renesanční úpravou byl založen nejspíš ve 13. století biskupem Dobešem z Benešova, který při příležitosti ohrazení kostelů dal nejspíše postavit i hrad. Zámek vlastnili od 15. století Lobkovicové, kteří ho po požáru města v roce 1547 nechali podle dobových tendencí přestavět do okázalé renesanční podoby. O panství přišel Vilém z Lobkovic, kterému bylo panství zkonfiskováno následkem jeho účasti na stavovském povstání. Od „přísné pokuty“ a pravděpodobně propadnutí hrdlem ho zachránilo jen příbuzenství s tehdejší nejvyšším kancléřem, Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic, Vilémovým strýcem, ale přesto byl Vilém potrestán doživotním vězením na Zbirohu. Roku 1622 byly tedy Vilémovy statky Týn a Čekovice prodány Maxmiliánovi z Trauttmansdorffu, který za panství zaplatil sotva čtvrtinu ceny, a to s dvanáctiletým odstupem.⁵⁸ Osud majitelů Horšovského Týna byl popsán v kapitole o rodu Trauttmansdorffů.

⁵⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 253.

⁵⁵ *Ottův slovník naučný XXV*, s. 671.

⁵⁶ TAMTÉŽ.

⁵⁷ NA Praha, DZV, inv. č. 265, fol. D 20r.

⁵⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady IX*, s. 103.

3. Právní postavení žen podle českého zemského práva v 17. století a jeho stručný vývoj

Šlechtické testamentsy se jako pojišťovací prameny řídily zásadami zemského práva, avšak než bude podrobně rozebrána struktura a náležitosti šlechtických kšaftů, je na místě, aby se tato práce zabývala v základních bodech i vývojem českého zemského práva. Zejména se však tato kapitola bude soustředit na postavení žen podle českého zemského práva v 17. století, aby bylo řádně představeno, jaké měly šlechtičny právní možnosti, i když se právní praxe mohla lišit od teorie. S těmito náležitostmi, obzvláště v oblasti dědického práva, bude nadále pracováno v kapitole o testamentu Evy Johany ze Šternberka.

České zemské právo udílelo ženám značnou rovnost k mužům oproti právu římskému a německému. Příčinou tohoto rozdílu, jak vyvozuje Anděla Kozáková, bylo paradoxně slovanské patriarchální uspořádání společnosti oproti vojenskému uspořádání římskému a germánskému. Postavení ženy totiž ovlivňovala moc otcovská, moc manželská a poručenství nad sirotky, takže například neprovdaná a neoddělená dcera sice podléhala moci otce či bratra, ale podléhala mu stejně jako nedospělý syn. V jádru tohoto zřízení totiž spočívala správa rodinného nedílu, kdy byl hlavě rodiny hospodářsky podřízen každý člen rodiny bez ohledu na pohlaví. Pokud se žena oddělila od otce nebo od bratra nebo pokud ovdověla, její právní možnosti a limity byly stejné, jako svobodného odděleného muže.⁵⁹ Konkrétně i při správě majetku se stávala rovnou mužským potomkům, pokud je její otec neměl. Viktorin Kornel ze Všehrd tuto zásadu kodifikoval v roce 1499, a sice, že žena „*má tím vším právem ve všecko zboží otce svého vkročiti po smrti otce svého, nebo po smrti bratří svých, a jeho užívati též jako syn, i v jiná práva všecka pohlaví mužskému příslušná*“.⁶⁰ Tato zásada se vztahovala i na ostatní oblasti práva, včetně poručenství, které bylo ženám na základě římského a německého práva upíráno z toho důvodu, že byly údajně duševně méně schopné k zastávání takové úlohy.⁶¹ Určitou regresí v této oblasti českého práva můžeme spatřit po zavedení Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811, kde je v § 192 (před novelizací) zakotvena zásada, „*že se poručenství nemá osobám ženského pohlaví svěřovati*“.⁶²

⁵⁹ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 3.

⁶⁰ H. JIREČEK (ed.), *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české knihy devatery*, s. 162.

⁶¹ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 4.

⁶² TAMTÉŽ; viz *Obecný občanský zákoník rakouský*, Vídeň 1872, s. 32.

3.1 Poručnictví

Jak bylo zmíněno výše, žena na základě českého zemského práva nebyla z poručnictví vyloučena, oproti například římskému či německému právu. České zemské právo rozeznávalo tři druhy poručnictví: přirozené poručnictví, kdy se poručníky stali nejbližší příbuzní dětí, otcovské poručnictví, kdy poručníky stanovil testátor sám, a králem dané poručnictví. Otcovské poručnictví se dále rozlišovalo trojí – buď bylo dáno deskami, mocným listem nebo spolkem.⁶³ V Čechách byly ženy stanovovány otcovskými poručnicemi, ale na Moravě k tomu tak často nedocházelo. V Čechách byly také matky stanovovány poručnicemi i ze zákona, stávaly se tzv. přirozenými poručnicemi, avšak pouze v případě, že nebylo mužských příbuzných, kteří by se mohli stát poručníky. Na Moravě se dokonce ženy ze zákona stát poručnicemi nemohly až do roku 1604, kdy jim Moravské zřízení zemské toto právo přiznalo.⁶⁴

Poručníky nezletilých potomků na českém zemském právu se podle kšaftů tedy velmi často stával druhý rodič dětí nebo jiní, nejčastěji mužští příbuzní testátora, a pokud kšaftem poručníci stanoveni nebyli, stali se jimi nejbližší příbuzní testátora.⁶⁵ Vdané, neovdovělé ženy ve svých závětech často poručníka dětem neustanovovaly – tím se totiž v případě úmrtí ženy stával automaticky otec.⁶⁶

Tyto podmínky sice upřednostňovaly mužské příbuzné nezletilých potomků nad ženským příbuzenstvím, ale pokud se žena poručnicí stala, měla stejnou pravomoc jako mužští poručníci a nepodléhala ani moci svého muže, pokud si ho nevybrala za spoluporučníka.⁶⁷

Podle Kornela ze Všehrd mohla dokonce své nezletilé sourozence dostat na starost i nejstarší plnoletá neodbyta (tj. neprovdaná) sestra, Vladislavské zřízení zemské však připouští poručnictví nejstarší zletilé sestry pouze v případě, že sirotci byli všichni ženského pohlaví. Pokud byli sourozenci obojího pohlaví, poručníkem byl stanoven někdo jiný i v případě, že nejstarší sestra byla již zletilá. Poručnictví nad sourozenci pak trvalo do plnoletosti nejstaršího syna.⁶⁸

⁶³ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 6.

⁶⁴ TAMTÉŽ, s. 7-8; M. RYANTOVÁ, *Život*, s. 107.

⁶⁵ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 6; J. RATAJOVÁ, *Pražské testamenty*, s. 99.

⁶⁶ J. RATAJOVÁ, *Pražské testamenty*, s. 97.

⁶⁷ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 10.

⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 8-9.

3.2 Majetkové právo

Jak bylo zmíněno výše, v jádru českého zemského práva spočívala správa rodinného nedílu.⁶⁹ V jeho čele stála hlava rodiny, otec či kmet, který rodinný nedíl řídil. Hlavou rodiny, a tedy správkyňi nedílu se teoreticky mohla stát i žena, docházelo k tomu však ve velmi výjimečných případech, jelikož byli upřednostňováni mužští příbuzní ve velmi vzdálených liniích rodiny.⁷⁰

Rodinný nedíl přecházel na mužské potomky, mezi které mohl být dělen nebo kteří z něj mohli být oddělováni (tedy vypláceni). Dcery získávaly svůj podíl vyplacením věna, které však nemělo skutečnou hodnotu rodinného nedílu.⁷¹ Neprovdané a neoddělené dcery pak měly nárok na doživotní opatření z tohoto nedílu. Dcera o oddělení z nedílu žádat nemohla, ale mohla z něj být oddělena proti své vůli.⁷² V momentě, kdy však byla z rodinného nedílu oddělena, získala stejné postavení jako oddělený muž – mohla držet majetek, nemovitosti, činit vklady do desek zemských, uzavírat smlouvy, a tato právní působnost nezanikala ani jejím vstoupením do kláštera. Jediným omezením oddělené svobodné ženy byl sňatek, který mohla uzavřít pouze se souhlasem příbuzných, jako vdova se mohla i v této oblasti rozhodovat sama za sebe.⁷³

Další složkou majetkového práva týkající se právní způsobilosti žen bylo věno a obvěnění. Věno, ve formě nemovitostí, zvířat nebo domácích náradí, přinášela žena do manželství od své rodiny, jmenovitě od otce, bratrů či nedílných strýců. Obvěnění naopak poskytoval manžel své ženě. Vyplacení věna zároveň ženy vylučovalo z dědického nároku na rodinný majetek a neposkytnutí věna bylo právně vymahatelné. Pokud žena vstoupila do kláštera, neměla nárok na dědictví ani na věno, pouze na doživotní příspěvek. Otec musel také podle zákona svým dcerám poskytnout stejně velké věno, ale v praxi se situace lišila.⁷⁴ Například dcerám Vratislava z Pernštejna bylo vyplaceno různě velké věno – dceři Alžbětě, provdané za Albrechta z Fürstenberka, mělo být poskytnuto věno ve výši 30 tisíc zlatých, pro Janu z Pernštejna, provdanou za Fernanda de Gurrea y Aragón, činilo věno 40 tisíc tolarů, a Bibianě z Pernštejna, provdané za Francesca de Gonzagu, mělo být vyplaceno věno ve výši 60 tisíc zlatých.⁷⁵

⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 3, 17.

⁷⁰ TAMTÉŽ, s. 17.

⁷¹ TAMTÉŽ, s. 22.

⁷² TAMTÉŽ, s. 18.

⁷³ TAMTÉŽ, s. 18-19.

⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 19-22.

⁷⁵ Pavel MAREK, *Pernštejnské ženy. Marie Manrique de Lara a její dcery ve službách habsburské dynastie*, Praha 2018, s. 142, 178-179.

Věno bylo smlouvou předáno do vlastnictví muže, vyplaceno mohlo být až mnohem později. Manžel s ním však mohl volně nakládat podle svého uvážení a do vlastnictví ženy se navracelo pouze v případě rozdělení manželství, kdy ho žena mohla žádat zpět v plné výši.⁷⁶

Obvňování mělo chránit ženu v případě vdovství. Kornel ze Všehrd ho definuje takto: „*A jest věno peněz třetinú výš nebo tolikéž, což po panně nebo po vdově jmenováno jest, dskami, listem, rukojměmi nebo vznešeniem, manželce od muže nebo od přieteľa jeho nebo od kohož koli na dědictví jistém dostatečné ujištění*“.⁷⁷ Obnovené zřízení zemské pak apeluje, aby se svatební smlouvy se stanoveným věnem a obvňováním uzavíraly před svatbou, aby v případě smrti manžela nepřišla žena k majetkové újmě.⁷⁸

Obvňování i věno spravoval během trvání manželství muž. Žena však mohla během manželství disponovat i svým vlastním, volným majetkem, na který muž neměl žádný právní nárok. S tímto majetkem mohla žena volně nakládat, mohla o něm uzavírat smlouvy a ručila za něj sama. Právní jednání o majetku mohlo také probíhat mezi manžely – mohli spolu uzavřít majetkovou smlouvu nebo žena mohla svému manželovi majetek prodat.⁷⁹ Prodeje majetku mezi manžely byly vykonávány např. v době stavovského povstání, aby byl majetek ochráněn před konfiskacemi, ale docházelo k nim i před ním.⁸⁰

3.3 Dědické právo

V osobních právech byly ženy na českém zemském právu postaveny téměř na roveň mužům a v některých oblastech dokonce požívaly zvláštních výhod, na rozdíl od římského a německého práva, které ženy v této oblasti práva značně omezovalo. Avšak v dědickém právu měly ženy i na českém zemském právu omezenější působnost.⁸¹ Šlo zejména o upřednostnění mužských potomků v dědickém právu.

Jak popisuje Anděla Kozáková, příčinou tohoto zřízení nebyla méněcennost ženy před mužem, jako tomu bylo v římském a německém právu, ale zachování výše zmíněného rodinného nedílu v rodině či rodu – tedy snaha, aby bylo zachováno společné rodinné jmění

⁷⁶ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 23.

⁷⁷ H. JIREČEK (ed.), *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české knihy devatery*, s. 216.

⁷⁸ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 25.

⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 32-33.

⁸⁰ M. RYANTOVÁ, *Život*, s. 110. Např. Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic prodal své rodové panství Vysoký Chlumeč manželce Polyxeně, rozené z Pernštejna, v roce 1608 (za 35 tisíc kop grošů míšeňských). M. RYANTOVÁ, *Polyxena z Lobkovic. Obdivovaná i nenáviděná první dáma království*, Praha 2022, s. 251 (= Velké postavy českých dějin 20).

⁸¹ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 42.

v mužské rodové linii. Žena provdáním ze své rodiny vystupovala a vstupovala do rodiny cizí, proto byl její dědický nárok omezen.⁸²

Šlechtičny měly na základě českého zemského práva v testamentární praxi stejné možnosti odkazování majetku jako šlechtici. Mohly majetek svým dědicům odkázat buďto kšaftem, darováním na případ smrti nebo zápisem k dědictví dluhem.⁸³ Dále mohly ženy odkazovat majetek také spolkem – tedy uzavřením smlouvy o nedílnosti majetku osob dříve dílných. Spolek byl uzavírán například pro zajištění dědického práva jednomu z manželů, nejčastěji ženě.⁸⁴

Pokud žena ani jeden z těchto způsobů odkazu neučinila, její majetek nespadal na jejího manžela či příbuzného, ale přímo na královskou komoru – tedy až do vydání Vladislavského zřízení zemského. Stejně tak připadal královské komoře majetek ženy neprovdané nebo ženy, se kterou nežily děti. Tuto zásadu zakotvil jasně Viktorin Kornel ze Všehrd. Žena až do Vladislavského zřízení zemského podle českého dědického práva zákonná dědice neměla, na rozdíl od muže, který byl vládcem a vlastníkem rodinného nedílu a jehož majetek spadal na jeho (mužské) potomky. Po vydání Vladislavského zřízení zemského, kde se král vzdal odúmrti, již majetek ženy dědily její děti. Velkou změnu pak přináší Obnovené zřízení zemské, kde byli výslovně stanoveni jako zákonní dědici ženina majetku její potomci.⁸⁵

Svobodná žena mohla se svým majetkem nakládat svobodně stejně jako muž, na rozdíl od vdaných žen, které byly po majetkové stránce „vězněm muže svého“ – jak ale vysvětluje Kozáková, tato zásada byla uplatňována spíše v rámci ochrany jejího majetku než jejího omezování.⁸⁶ To se změnilo po zřízení zemském z roku 1549, kdy mohla vdaná žena s odkazovaným majetkem volně nakládat buďto dáním deskami nebo kšaftem na list mocný.⁸⁷

V tomto kontextu je příhodné zmínit charakter odkazování majetku žen ostatním odkazovaným. Ženy v testamentech odkazují svůj majetek zejména manželům nebo svým dcerám, mužským potomkům majetek odkazují až ve druhé řadě. Bylo tomu tak proto, že dcery zajištěné dědictví zpravidla neměly a mohly trpět nedostatkem majetku nezávislého na manželovi. V tomto případě hrála roli jakási ženská solidarita, kdy matky odkazovaly majetek svým dcerám, sestrám, přítelkyním nebo schovankám, aby měly k dispozici svůj vlastní, nezávislý majetek.⁸⁸

⁸² TAMTÉŽ, s. 42-43.

⁸³ TAMTÉŽ, s. 43; P. KRÁL (ed.), *Mezi životem*, s. 14.

⁸⁴ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 40, 42.

⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 43-44.

⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 4, 45.

⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 45.

⁸⁸ P. KRÁL, *Žena*, s. 51.

Obnovené zřízení pak zavádí novou povinnost v dědickém právu – nařizuje, aby byla část majetku ženy povinně odkázána jejím dětem, „*poněvadž [to] slušné jest*“.⁸⁹ Tato část se nazývala povinný, „*povinovatý*“ díl, díl „*z přirození náležející*“ nebo „*natürlichen Pfhlichtheit*“.⁹⁰

Povinný díl tvořila polovina majetku zůstavitele, která podle Obnoveného zřízení zemského připadla dědicům. Polovina nemovitého majetku zůstavitele měla připadnout synům. Povinným dílem nemovitého majetku dcer se zabývají až *Declarationen und Novellen* Obnoveného zřízení zemského z roku 1640, kdy je otec bez synů povinen zanechat jedné či dvěma dcerám čtvrtinu svého nemovitého majetku. Třem a více dcerám pak musel zanechat třetinu nemovitostí. Povinný díl ze svého majetku musely matky odkazovat svým dětem, resp. synům také, tento díl tvořil též polovinu nemovitého majetku ženy.⁹¹ Později podle upravujících Deklarací a novel musela matka odkázat svým synům z tohoto povinného dílu dvě třetiny majetku a svým dcerám zbývající třetinu. V případě, že matka zanechala pouze dcery, byl mezi ně povinný díl rozdělen rovnými díly.⁹² Movitosti také podléhaly povinnému dílu a byly děleny rovným dílem mezi ženské i mužské potomky. Pokud tedy šlo o dělení movitostí, ženy byly v dědické posloupnosti podle Obnoveného zřízení zemského rovny mužům.⁹³

Druhá polovina movitého i nemovitého majetku nespádající do přirozeného povinného dílu pak mohla být testátorem rozdělena libovolně. Pokud otec kšaftoval s nemovitým majetkem, měl při dělení upřednostnit syny „*pro zachování svého rodu*“, matka mohla i druhou polovinu nemovitého majetku rozdělit podle svého uvážení mezi syny i dcery.⁹⁴

Ženy mohly v určitých případech zákonně nemovitý majetek dědit již od 12. století po vydání Statut Konráda Oty. Na základě Statut dědily nemovitý majetek jen neprovdané dcery, pokud neměly bratry, kteří by po otci majetek zdědili. Toto ustanovení bylo dodržováno až do roku 1497, kdy bylo dědické právo rozšířeno i na oddělené dcery nebo na sestry, pokud by zůstavitel neměl bratra a syny, kterým by majetek mohl připadnout. Pevně tuto zásadu zakotvovalo Vladislavské zřízení zemské a přejalo ho i Obnovené zřízení zemské.⁹⁵

Obnovené zřízení zemské také „z důvodů slušnosti“ ustanovilo, aby měl v případě smrti bezdětného zůstavitele právo na „nápad“ jak bratr, tak otec zemřelého, nebo pokud je zůstavitel

⁸⁹ H. JIREČEK (ed.), *Obnovené právo*, s. 422.

⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 420; A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 42; NA Praha, DZV, inv. č. 265, fol. D 20r.

⁹¹ H. JIREČEK (ed.), *Obnovené právo*, s. 422.

⁹² A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 50; ÖNB, *Declarationen und Novellen*, s. 108-109.

⁹³ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 49; ÖNB, *Declarationen und Novellen*, s. 108.

⁹⁴ H. JIREČEK (ed.), *Obnovené právo*, s. 420-422.

⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 426.

neměl, přicházely k nápadu matka a sestry zemřelého.⁹⁶ V případě zemřelé dcery dědili otec, matka a sourozenci rovnými díly.⁹⁷ Povinný díl byl však ascendentům přiznáván až od poloviny 17. století opět Deklaracemi a novelami, a to pouze v případě, pokud zůstavitel neměl děti – pro otce a děda tvořil povinný díl třetinu movitého a nemovitého jmění, pro matku a babičku pak připadal povinný díl na čtvrtinu zůstavitelova majetku.⁹⁸

Z dědického práva byli do roku 1627 vyloučeni vydědění potomci, ale také z něj byly vyloučeny ženy, které vstoupily do kláštera – ty dostávaly z dědictví jen doživotní plat.⁹⁹ Změnu zde zavedlo Obnovené zřízení zemské, kdy při sepsání testamentu zůstavitelem měli jeho synové i dcery vstoupivší do kláštera nárok na povinný díl. V případě úmrtí zůstavitele bez poslední vůle dědili synové i dcery v klášteře rovným dílem. Dále měla nárok na dědictví ztratit i dcera, která se provdala proti otcově vůli, nebo panna, která „*panenství svého nezachovala*“.¹⁰⁰

Obvňování, které manželce přiděloval manžel pro případ své smrti, po smrti manželky připadalo zpět jejímu ovdovělému manželovi, pokud manželka před svou smrtí nestanovila jinak. Pokud ale ovdověla, obvňování se realizovalo v její prospěch. Proto nebylo až do Obnoveného zřízení zemského potřeba zákonné úpravy manželského dědického práva. Manžel mohl až do roku 1627 odkázat manželce celý svůj majetek, ale po ustanovení Obnoveného zřízení zemského byla výše odkazovaného majetku manželce omezena povinným dílem dětem.¹⁰¹

Ženy byly na českém zemském právu upřednostňovány v dědickém právu tím, že dědily určité svršky po svém manželovi. Vdovy dědily šaty a ložní prádlo, klenoty a také vymlácené obilí pro svou obživu.¹⁰² Tato ustanovení ale již nebyla uváděna po zřízení zemském z roku 1549.¹⁰³ Obnovené zřízení zemské dokonce stanovuje, že podrobně vyjmenované svršky měla vdova dědit pouze v tom případě, pokud jí je manžel odkázal zápisem nebo kšaftem; nešlo je tedy pouze úhrnem uvést. Zůstával jí však majetek, který získala od svého muže darem za jeho života.

Co se týče svědectví při sestavování testamentu, ženy sice mohly být testamentárními svědkyněmi, ale konkrétní případy dochované v pramenech nemáme. Obnovené zřízení zemské ženy jako testamentární svědky připouští např. v době moru.¹⁰⁴

⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 422; A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 50.

⁹⁷ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 50.

⁹⁸ TAMTÉŽ.

⁹⁹ TAMTÉŽ.

¹⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 51.

¹⁰¹ TAMTÉŽ, s. 52.

¹⁰² TAMTÉŽ.

¹⁰³ TAMTÉŽ, s. 53.

¹⁰⁴ TAMTÉŽ; H. JIREČEK (ed.), *Obnovené právo*, s. 416.

3.4 Procesní právo

Jistá zvláštnost českého zemského práva se projevovala již při pŕuhonu. Svobodný muž, tzv. „holomek“, mohl být pohnán na kterémkoliv ze svých statků, avšak ženatý muž byl pohnán na tom statku, který sdílel se svou ženou – místní soudní příslušnost se tedy řídila podle místa pobytu ženy, ne muže. Toto ustanovení se uplatňovalo do takové míry, že muž mohl při prvním až třetím pŕuhonu činit námitku, že byl pohnán na jiném statku, než který sdílel se svojí ženou. Při čtvrtém pŕuhonu však takovou námitku učinit nemohl; také mohl být muž pohnán na jiném statku než tom, který sdílel se svojí manželkou, pokud se jednalo o pŕuhon od pražského purkrabího. Další zvláštností českého zemského práva bylo to, že komorník nesměl předložit pŕuhon muži, pokud ho potkal na cestě s paní.¹⁰⁵

Provdaná žena mohla být pohnána ze svého vlastního statku i ze statku cizího, pokud pŕuhon tvrdil, že má žena stálé bydliště tam, kde „[má] *svú stravu*“.¹⁰⁶ Manželka také spadala do působnosti stejného soudu, ke kterému náležel svým stavem její muž.¹⁰⁷ Neoddělená dcera byla poháněna na statku svého otce, oddělená dcera pak na tom statku, kde „*chlebila*“, tedy hospodařila či přebývala.¹⁰⁸

Anděla Kozáková pak ke způsobilosti ženy k aktivní žalobě přikládá text předmluvy k Devateru knih o právech země české od Kornela ze Všehrd: „*Nenie také potrebie k súdom českým ani doktora, ani řečníka zvláštnieho, poněvadž té svobody jest země česká, že každý před každým súdem českým a zvláště před zemským sám svú při mŕž vésti a sám za sebe beze všech doktorŕv ... a beze všech řečníkŕv zvláštních mluvíti mŕže, odpoviedati, a proti každému sebe i spravedlnosti své brániti, i na každém ji dobývati, tak chudý jako bohatý, žena jako muž.*“¹⁰⁹ Toto ustanovení bylo pozměňováno jen v případě provdané ženy. Svobodná, zletilá, oddělená žena měla právo svoje záležitosti před soudem zastávat sama za sebe. Mohla žalovat i být žalována, mohla předkládat soudům záležitosti soukromoprávní i trestní.¹¹⁰ V trestním právu mohly však pohánět stejně neoddělené dcery, dcery oddělené i vdané ženy, a v případě loupežné vraždy mohl pohánět „*z hlavy a z peněz*“ i nezletilý člověk.¹¹¹

¹⁰⁵ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 54.

¹⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 55; Vincenc BRANDL (ed.), *Knihá Rožmberská*, Praha 1872, s. 45.

¹⁰⁷ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 55.

¹⁰⁸ TAMTÉŽ.

¹⁰⁹ TAMTÉŽ, s. 56-57; H. JIREČEK (ed.), *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české knihy devaterý*, s. 7-8.

¹¹⁰ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 57.

¹¹¹ TAMTÉŽ, s. 57-58; Jan GEBAUER, *Slovník staročeský*, Praha 1970, s. 423.

V peněžních a v některých majetkových záležitostech se na vdané ženy však opět vztahovala zásada, že „žena jest věznem muže svého“ a na soudu ji musel zastupovat muž, ženy tedy nemohly být z peněžních škod žalovány ani nesměly žalovat (pokud se nejednalo o jejich soukromý, nezávislý majetek). Zároveň ale nesměly být pohnány za peněžní škody, které napáchal jejich manžel. V případě smrti manžela nabývaly vdovy všech práv a mohly pohánět i být poháněny např. ze škod, z věna, z dědictví, z hlavy, z trhu atd. Dokonce se teoreticky mohly s pohnaným utkat v souboji, jak uvádí § 32 Řádu práva zemského: „*A pakliby vdova koho sobě rovného v urození pohnala z hlavy mužovy neb kterého svého přítele: má tiem řádem proti pohnanému jíti, jako muž. A když se s ním bude bítí, tehdy ten pohnaný má v tom dole obracetí se, jakž může, a brániti se jí. A ona má také býti s mečem a se štítem v šranciech v okrúhlých k tomu připravených. A on z dolu, ani ona ze šraňkóv nemá vyníti, dokudžby jeden druhého nepřemohl. Pakliby z nich který vyšel, tenby své právo ztratil.*“¹¹²

Ženy v procesním právu užívaly určitých výhod. Například vdovy své věnné zástavy zapsané v deskách směly pohnat jediným pŕuhonem místo tří pŕuhonů, jak bylo vyžadováno u mužů. Pro ochranu vdov při procesním řízení udělovalo moravské právo vdovám zástupce k vedení pře. Matky v šestinedělí nesměly být odsouzeny za neomluvenou neúčast, ať už poháněly nebo byly poháněny. Pokud byla šlechtična zatčena, nebyla uvržena do vazby do vězení, ale do zvláštního pokoje v konventu sv. Jiří, kde pobývala po dobu vyšetřování nebo po dobu projednávání jejího případu soudem.¹¹³

Pokud ženy vystupovaly v roli procesních svědků, vztahovala se ale pro provdané ženy, pro vdovy a pro neoddělené dcery jiná ustanovení. Svobodné ženy i vdovy směly svědčit, ale vdané ženy svědčit až do konce 16. století nemohly. Podle českého práva to bylo z toho důvodu, aby vdaná žena nevypovídala tak, jak jí nařídil nebo ji navedl její manžel. Právo svědčit bylo vdaným ženám povoleno na Moravě roku 1587 a roku 1607 v Čechách.¹¹⁴

Znásilnění ženy, jinak nazýváno „*podávení*“, „*hanba ženská*“ nebo „*ženské násilí*“, bylo sice stíháno stejným způsobem jako vražda, ale bylo prokazatelné pouze za určitých podmínek. Starší české právo rozeznávalo jako dva různé trestné činy „*odnětí děvojtva*“ a „*podávení*“, později jsou však právem vnímány stejně pod označeními „*podávení*“ nebo „*násilí ženské*“. Pokud byla žena znásilněna, musela volat o pomoc. Pokud se nikoho nedovolala, musela sama přivést sousedy k domu, kde byla znásilněna, a pokud byla znásilněna v lese nebo na polích, musela „*úpěti na sousedy*“ v nejbližší vsi nebo městě. Její křik byl nutný pro pozdější prokázání

¹¹² A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 59-60; H. JIREČEK (ed.), *Codex juris Bohemici*, Praha 1870, s. 217.

¹¹³ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 61-62.

¹¹⁴ TAMTÉŽ, s. 63-64.

před soudem, že s činem nesouhlasila, a také musela žádat komorníka, aby se zeptal sousedů na to, že o pomoc skutečně volala. Jako důkaz znásilnění, resp. svého odporu musela také přinést k soudu svoje roztrhané či zakrvácené oblečení.¹¹⁵

Velmi tvrdé tresty byly stanoveny také pro únos. Pojem „únos“ zahrnoval i sňatek dcery bez vůle či proti vůli otce nebo příbuzných. Otec měl právo stíhat muže, který jeho dceru unesl, i když dcera odešla dobrovolně nebo pouze s vůli své matky. Pokud pohnaný před soudem pronesl, že žena vstoupila ve sňatek dobrovolně, byl povolán kněz, který je oddával, a ten musel dosvědčit, že sňatek byl dobrovolný. Pokud dcera i po šesti týdnech uzavření v klášteře sv. Jiří stále vypověděla, že s únoscem odešla z vlastní vůle, byl na ni i na jejího únosce uvalen trest smrti. Trest smrti pro dceru v případě sňatku bez vůle otce či poručníků byl Vladislavským zřízením zemským zmírněn „pouze“ na pozbytí „*spravedlnosti*“, tedy dědických nároků.¹¹⁶ Pokud byla unesena proti své vůli, pak propadal trestu smrti jen její únosce. V případě únosu vdovy postupovalo české právo mírněji z toho důvodu, že měla před právem téměř stejnou osobní svobodu jako muž. Sice ztrácela nárok na věno, ale žádné jiné tresty jí ani jejímu únosci nehrozily, pokud vdova prohlásila, že jednala dobrovolně. Pokud byla unesena proti své vůli, pak opět podléhal únosce trestu smrti.¹¹⁷

Velmi zajímavým prvkem v českém procesním právu bylo právo azylu u žen. Muž nesměl být zatčen, pokud byl vzat v ochranu české královny nebo pokud byl nalezen u své manželky a ta jej objala či přikryla svým šatem.¹¹⁸

¹¹⁵ TAMTÉŽ, s. 65.

¹¹⁶ TAMTÉŽ, s. 14, 66; „*Kteráž by kolivěk panna buď panského nebo vlýdycského stavu komukolivěk slíbila bez povolenie otce svého, aby spravdlnost svú, kerúž by koli k jakému statku měla, ji ztratila.*“ P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ (edd.), *Vladislavské zřízení*, s. 250.

¹¹⁷ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 66.

¹¹⁸ TAMTÉŽ, s. 67.

4. Testament

„Kšaft nic jiného není nežli vysvědčení a vyjevení poslední vůle lidské, jakby kdo chtěl, aby po jeho smrti s statkem a s věcmi jemu vlastně náležejícími a v moci jeho zůstávajícími zachováno býti mělo.“¹¹⁹ Tak je definován testament (kšaft, závěť, poslední vůle) v Obnoveném zřízení zemském, k přesnějšímu vymezení je však potřeba uvést i jejich vývoj a další náležitosti.

Do ustanovení Obnoveného zřízení zemského existovaly i další možnosti dispozice majetkem kromě sepsání testamentu. Zůstavitel mohl svůj majetek odkázat např. darováním, kdy dědic získal majetek po zůstavitelově smrti. Dále mohl být majetek zůstavitele převeden dáním deskami, tato možnost se od znění tradičního testamentu moc nelišila, avšak místo na samostatnou listinu byl text vepsán přímo do desek zemských.¹²⁰ Třetí možností byl zápis dědictví dluhem ve prospěch dědice, kterému byla například určitá suma „dlužena“ po zůstavitelově smrti.¹²¹ Poslední způsob převodu majetku po smrti zůstavitele byl však zrušen Obnoveným zřízením zemským, „poněvadž slušné a náležité jest, rozdíl míti mezi zápisy dlužními a mezi kšafy“.¹²²

Šlechtici mohli také podle Vladislavského zřízení zemského volně disponovat s majetkem na základě tzv. mocného listu, který byl vystaven panovníkem a jehož text byl in extenso po smrti testátora vepsán do desek zemských před intabulací závěti. Nutnost obdržení mocného listu pro převody movitého i nemovitého majetku zrušilo až Obnovené zřízení zemské, na jehož základě mohli šlechtici volně odkazovat veškerý svůj majetek bez panovníkova vědomí.¹²³

Sestavení testamentu v novověku bylo nejen pro šlechtice součástí tzv. „dobré smrti“ neboli „ars moriendi“, jejíž podobou se zabývali duchovní zejména v období od 16. do 17. století.¹²⁴ Sepsání poslední vůle bylo základní povinností křesťana, který měl zavčas vyřešit své pozemské věci, aby se na smrtelném loži mohl plně soustředit na ten nejdůležitější boj – boj o svou duši.¹²⁵ Testamenty tedy měly být sestaveny dostatečně s předstihem, kdyby testátor

¹¹⁹ H. JIREČEK (ed.), *Obnovené právo*, s. 404.

¹²⁰ Příkladem dáním deskami může být odkaz zámku a panství Roudnice Vilémem z Rožmberka jeho čtvrté manželce Polyxeně, rozené z Pernštejna. M. RYANTOVÁ, *Polyxena z Lobkovic*, s. 184-189.

¹²¹ P. KRÁL, (ed.), *Mezi životem*, s. 14.

¹²² H. JIREČEK (ed.), *Obnovené právo*, s. 404.

¹²³ P. KRÁL, (ed.), *Mezi životem*, s. 16-17.

¹²⁴ TÝŽ, *Knihy o dobrém umírání v českém prostředí ve druhé polovině 16. a první půli 17. století*, in: Martin Holý – Jiří Mikulec (edd.), *Církev a smrt. Institucionalizace smrti v raném novověku*, Praha 2007 (= Folia historica bohemica, Supplementum 1), s. 7-22. K ars moriendi dále např. Mary C. O'CONNOR, *The Art of Dying Well. The Development of the Ars moriendi*, New York 1942; P. KRÁL, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004 (= Monographia historica 4).

¹²⁵ P. KRÁL (ed.), *Mezi životem*, s. 17.

nečekaně zemřel nebo těžce onemocněl.¹²⁶ Obnovené zřízení zemské také stanovovalo velmi určitou podmínku, kvůli které testátoři sestavení testamentu také zbytečně neodkládali. Zřízení zemské totiž stanovovalo, „*jestliže kdo z stavův o statku svém dědičném kšaft dělati chtěl, ten má při rozumu zdravém býti*“.¹²⁷ Proto bylo do kšaftů vtělováno slovní spojení „*jsa rozumu dobrého a paměti dobré*“, „*při zdraví i rozumu a při paměti dobré*“ (odkazující na dobré fyzické i duševní zdraví) či „*ich mich noch bey gueten Verstand befunden*“.¹²⁸

V Obnoveném zřízení byly zakotveny nové zásady pro tvorbu testamentů. Jak bylo zmíněno výše, byla zrušena nutnost použití mocného listu, bylo zakázáno odkazovat dluhem (tj. dlužním úpisem ve prospěch dědice) a byla zrušena platnost odkazů skrze ústní sliby.¹²⁹ Od roku 1627 bylo tedy možné odkazovat prostřednictvím desek zemských a správně sestaveného testamentu, který byl po smrti testátora vtělen do desek zemských. Za běžných podmínek byla pro právní platnost testamentu nutná přítomnost tří až čtyř svědků ze stavu panského či rytířského nebo pěti nepodezřelých osob mužského pohlaví, v případě kšaftování deskami zastával roli svědka zapisující úředník. Obnovené zřízení ale také počítalo s možností vytvoření testamentu za onemocnění morem v přítomnosti pouze dvou hodnověrných svědků obojího pohlaví, ale za takto výjimečných podmínek bylo možné i přijetí kšaftu bez potvrzení svědků. Tato možnost platí i pro účastníky válečného tažení, pokud se svědci ústního pořízení dostavili k sepsání kšaftu do šesti neděl od smrti testátora.¹³⁰

Po smrti kšaftujícího bylo potřeba sepsaný testament intabulovat do desek zemských. Lhůta pro tento akt byla podle Obnoveného zřízení dvanáct týdnů po smrti testátora (kromě výjimečných případů), a pokud tomu tak pověřená osoba neučinila, přišla o svůj odkázaný podíl nebo jí byla uložena pokuta.¹³¹

Obnovené zřízení také ukládalo rozdělení majetku na dvě rovnoměrné poloviny, z nichž první, tzv. „*povinovatý*“ díl či díl „*z přirození náležející*“ měl být rovnoměrně rozdělen mezi dědice. Podrobnosti rozdělování povinného dílu jsou rozebrány v kapitole o dědickém právu.

Kšafy se také většinou zabývaly otázkou poručnictví pro nezletilé děti. Zletilost nabývali podle Obnoveného zřízení zemského chlapci dosažením 20. roku, dívky však dosažením 15. roku života.¹³² Nižší věk zletilosti u dívek byl nejspíše dán tím, že s nimi nebylo počítáno jako se správkyněmi rodinného majetku, který připadal v naprosté většině mužským potomkům

¹²⁶ TÝŽ, *Žena*, s. 164.

¹²⁷ H. JIREČEK (ed.), *Obnovené právo*, s. 406.

¹²⁸ P. KRÁL, *Žena*, s. 165; TÝŽ (ed.), *Mezi životem*, s. 17; NA Praha, DZV, inv. č. 265, fol. D 20v.

¹²⁹ H. JIREČEK (ed.), *Obnovené právo*, s. 404-406, 416.

¹³⁰ Tamtéž, s. 406-418.

¹³¹ P. KRÁL (ed.), *Mezi životem*, s. 22.

¹³² A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*, s. 6.

či mužským příbuzným, a také se od tohoto věku mohly vdávat. Otázka poručnictví byla rozebrána v kapitole o právním postavení žen na českém zemském právu v 17. století.

4.1 Testament Evy Johany ze Šternberka

Testament Evy Johany ze Šternberka byl vepsán do desek zemských, přesněji do pátého kvaternu trhového zelenozlaté (olivové) barvy, dne 15. prosince 1674 („*in den fünften grüngoldenen Quatern der Relationen dieses 1674sten Jahrs am Sambstag nach dem Gedächtnußtag S. Lucia, das ist den 15. Decembris*“). Samotný testament byl podle textu vyhotovený 30. listopadu téhož roku na zámku v Horšovském Týně.¹³³ Jelikož Obnovené zřízení zemské ukládalo povinnost intabulovat testament šlechtice do desek zemských do 12 týdnů ode dne smrti testátora, můžeme se domnívat, že Eva Johana zemřela v rozmezí těchto dvou týdnů.¹³⁴

4.1.1 Koncept testamentu Evy Johany ze Šternberka

V rodinném archivu Trauttmansdorffů, uloženém v pracovišti Klášter u Nepomuka Státního oblastního archivu v Plzni, se také dochoval koncept testamentu Evy Johany ze Šternberka.¹³⁵ Koncept bohužel není datovaný.

Po bližším zkoumání připomíná koncept testamentu formulář. V konceptu se nachází místa se zřejmě později vepsanými údaji, např. jmény či částkami. Evě Johaně mohl někdo napsat základní kostru testamentu již dříve a ta si do něj pouze doplnila či nechala doplnit příslušné informace před sepsáním čistopisu testamentu. Tyto „formuláře“ se ve šlechtických archivech dochovaly i v jiných případech.¹³⁶ V konceptu se také hojně vyskytují zkratky („*N N N N*“ pro nejmenovanou osobu).

Text konceptu přechází rovnou k jednotlivým nařízením. Podle obsahu textu se snad jedná pouze o jednu z několika stran konceptu, protože chybí jakákoliv úvodní ustanovení. Na prvním místě je uvedeno nařízení, že o místě posledního odpočinku Evy Johany má rozhodnout její manžel, a tomuto kostelu má být přispěna určitá částka, která ale v příslušné „kolonce“ není vypsána. Stejně tak zde není vypsána částka, která má být přispěna chudým.

¹³³ NA Praha, DZV, inv. č. 265, fol. D 22r.

¹³⁴ P. KRÁL (ed.), *Mezi životem*, s. 21-22.

¹³⁵ SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1209, koncept testamentu Evy Johany ze Šternberka.

¹³⁶ P. KRÁL (ed.), *Mezi životem*, s. 18.

Eva Johana v konceptu testamentu pak pokračuje ustanovením, že v případě, pokud nebude mít žádné přímé dědice či potomky („*Leibs Erben*“), má veškerý její majetek po otci (Lnáře) dědit její manžel, Adam Matyáš z Trauttmansdorffu. Následně je zde ustanoveno, že z toho, co nebude povinné odevzdat manželovi, má připadnout kapli či kostelu, ve které bude Eva Johana pohřbena, 7800 kop grošů, a 200 kop grošů má být rozdáno chudým lidem. Matce odkazuje Eva Johana částku 2000 kop grošů. Za vykonavatele („*Executor[e]n*“) poslední vůle označuje Eva Johana pána z Talmbergu a pana Kryštofa Vratislava z Mitrovic.

Na konci konceptu je sepsán seznam jmen, který na první pohled připomíná podpisy svědků, ale jména jsou psána jednou písařskou rukou, nejspíše se tedy jedná o možnou svědečnou formuli. Celkem jsou zde uvedena jména pěti osob, z nichž čitelná jsou jména Jaroslava Štampacha ze Štampachu a Jana z Trauttmansdorffu. K povšimnutí stojí však srovnání s intabulovaným testamentem v deskách zemských – ani jeden ze svědků uvedených v konceptu testamentu se nenachází ve svědečné formuli intabulované verze.

Podle kontextu vycházejícího z konceptu testamentu můžeme tedy vyvodit, že tato verze testamentu vznikla po sňatku Evy Johany s Adamem Matyášem, ale před smrtí její matky, Veroniky Maxmiliány – tedy v rozmezí let 1642-1661. To by také vysvětlovalo, proč se koncept testamentu naprosto zásadně odlišuje od ustanovení intabulované verze.

4.1.2 Struktura testamentu

Testamenty byly právními dokumenty s typickými částmi pro listiny s ustálenou formou, která byla být narušována pouze například diktováním nebo sepisováním kšaftu v posledních okamžicích života.¹³⁷ Struktura testamentů bude v této části představena na příkladu zkoumaného kšaftu Evy Johany ze Šternberka.

V úvodních ustanoveních testamentu je uvedena většinou jako první invokace. Ze závěti je tímto ustanovení učiněn „Boží“ dokument, který byl sepsán za přítomnosti Boha a jeho jménem.¹³⁸ V případě testamentu Evy Johany sepsaného v deskách zemských se před invokací nachází výše zmíněná datace intabulování (15. 12. 1674). Invokace na začátku textu kšaftu zní: „*Im Nahmen der allerheiligsten Dreifaltigkeit, Gott des Vatters, Gott des Sohns, und Gott der heiligen Geistes Amen.*“¹³⁹ V intitulaci, další povinné části listiny, se Eva Johanna nazývá „*Graffin zu Trautmaßtorff ein geborne Graffin zu Sternberg, Frau auf Protiwin und*

¹³⁷ TAMTÉŽ, s. 26.

¹³⁸ P. KRÁL (ed.), *Mezi životem*, s. 28.

¹³⁹ NA Praha, DZV, inv. č. 265, fol. D 19r.

Taschlowitz“.¹⁴⁰ Ženy se také mohly v intitulaci identifikovat pomocí vztahu k jinému mužskému příslušníku rodiny, zejména k jejich manželovi či otci.¹⁴¹

V promulgacích testamentů jsou většinou vyjádřeny kontemplace o lidském osudu a nevyhnutelnosti smrti, testátorovy motivace k sepsání testamentu, bývá zde uvedeno právní působení testamentu zahrnující odkaz na mocný list nebo zemské zřízení, meditace o duši a posmrtném životě a přání testátora o podobě jeho pohřbu.¹⁴² Eva Johana v promulgaci vyjadřuje touhu sepsat testament po úvaze, že na světě nic stálého není, a činit tak kvůli svému jmění, ale také kvůli dobrému svědomí (*Haab- und gueth Gewieße*).¹⁴³ Prvním nařízením, které Eva Johana skromně vyjadřuje, je odkázání její duše do rukou Božích („*meine liebe Seele, Gott dem Allmächtigen, von welchen Ich sie empfangen, in seine allerheiligste Hände befehlen*“) a prosí o přijetí mezi svaté vyvolené (*heiligen Außerwöhlten*).¹⁴⁴ V promulgaci se tedy Eva Johana neodvolává na zřízení zemské, na které odkazuje až v distributivní části, ani nevyjadřuje, jakým způsobem by chtěla být pohřbena.

V následující, distributivní části určila Eva Johana své univerzální dědice. Těmi jmenovala své děti Rudolfa Viléma, Zikmunda Ludvíka, Leopolda Antonína, Annu Marii a Kateřinu Lucii, ale také vnoučata Marii Kláru a Eleonoru Alžbětu po zemřelé dceři Sofii Maxmiliáně. Vlastním dětem Evy Johany měla být po odečtení dluhů a fundací svěřena první polovina všech majetků (přirozený povinný díl, *natürliches Pflichttheil*), ať už movitých či nemovitých. Tento povinný díl měl být určen na základě *Declarationen und Novellen* II. 25.¹⁴⁵ Jak bylo rozebráno v kapitole o majetkovém právu šlechticů v 17. století, synům Evy Johany měly tedy připadnout dvě třetiny jejího nemovitého majetku a dcerám zbývající třetina (ze které nejspíše byly později vyplaceny věnem). Z nemovitých majetků rozděluje Eva Johana svým dědicům (resp. synům) panství Protivín a Tasnovice.

Druhá polovina statku Tasnovice a zbylý majetek Evy Johany pak byly odkázány Rudolfovi Vilémovi, ale svěřeny měly být Adamovi Matyášovi z Trauttmansdorffu k užívání po celou dobu jeho života. Podobným způsobem odkázala Eva Johana zbytek panství Protivín druhému synovi Zikmundovi Ludvíkovi – měl být také svěřen k volnému užívání Adamovi Matyášovi.¹⁴⁶ Movité věci Evy Johany měly být rozděleny tak, že první polovina měla být rozdělena jejím

¹⁴⁰ TAMTÉŽ.

¹⁴¹ P. KRÁL (ed.), *Mezi životem*, s. 29.

¹⁴² TAMTÉŽ, s. 26.

¹⁴³ NA Praha, DZV, inv. č. 265, fol. D 20v.

¹⁴⁴ TAMTÉŽ.

¹⁴⁵ TAMTÉŽ, fol. D 20v – D 20r.

¹⁴⁶ TAMTÉŽ, fol. D 20r.

dětem podle přirozeného povinného dílu, druhá polovina však měla být po odečtení donací rozdělena rovnoměrně mezi manžela a děti.¹⁴⁷

Ve šlechtických testamentech se obzvláště v období baroka hojně vyskytovaly také zbožné odkazy.¹⁴⁸ Eva Johana v této části vyjadřuje přání, aby po celý rok po její smrti bylo rozsvíceno světlo u oltáře sv. Antonína z Padovy, a k tomu vydává 200 zlatých rýnských „svatému klášteru“ (*heiligen Closters*). Podle dalších ustanovení se jednalo o kapucínský konvent v Horšovském Týně. Tento klášter byl postaven Adamem Matyášem z Trauttmansdorffu na přání jeho otce, Maxmiliána z Trauttmansdorffu, který vyjádřil svůj úmysl o založení kostela již v dopise z r. 1646. K samotné stavbě Adam Matyáš přistoupil roku 1650 a od roku 1652 již klášter obývali první řeholníci. Klášter byl vysvěcen 27. 8. 1654 kardinálem Arnoštem z Harrachu ke cti sv. Víta, Františka a Antonína Padovského (později byl klášter uváděn jako zasvěcený sv. Vítu, Václavovi a Vojtěchovi) a sloužil jako rodinné mauzoleum Trauttmansdorffů.¹⁴⁹ U oltáře Antonína z Padovy mělo tedy po celý rok žnout světlo na památku zemřelé Evy Johany.

Městskému faráři v Horšovském Týně pak mělo být vydáno 50 zlatých za svaté mše a kostelu sv. Anny v Horšovském Týně 500 zlatých uložených na úrok, aby byly ve vzpomenu kostele čteny dvě mše každý týden. Relikviáře, které patřily Evě Johaně a které se nacházely ve špitále v kapucínském klášteře, tam měly zůstat, a zároveň Eva Johana kapucínům odkázala všechny knihy a obrazy, které měla ve svém pokoji. Eva Johana také odkázala 15 zlatých k rozdělení mezi chudé, z toho tři zlaté měly připadnout lékárníkovi Johannu Brettschneiderovi.¹⁵⁰

V následující části testamentu Eva Johana rozdělila konkrétní osobní předměty svým blízkým. Prsten s diamanty (podle pozůstalostního inventáře se čtyřmi velkými a čtyřmi malými diamanty) Eva Johana odkázala manželovi Adamovi Matyášovi. Synovi Zikmundovi Ludvíkovi měl připadnout jiný, také diamantový prsten. Rubínový šperk (*Geschmuckh*) odkázala Eva Johana budoucí manželce syna Zikmunda Ludvíka, rubínový prsten dceři Kateřině Lucii. Diamantový šperk měly obdržet vnučky Sidonie a Terezie a jejich matce, snaše Anně „*Midl*“ rozené z Lichtensteinu, byl odkázán další diamantový prsten.¹⁵¹ Eva Johana také nařídila, aby byla po její smrti každému sloužícímu vyplacena určitá částka. Každému

¹⁴⁷ TAMTÉŽ, fol. D 20r – D 21v.

¹⁴⁸ P. KRÁL, *Mezi životem*, s. 26.

¹⁴⁹ Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN a kol., *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 229. Konvent byl uzavřen v roce 1950 a budova kláštera od té doby chátrá. I v současnosti je klášter bez využití.

¹⁵⁰ NA Praha, DZV, inv. č. 265, fol. D 21v.

¹⁵¹ SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1210, s. 3-4; NA Praha, DZV, inv. č. 265, fol. D 21r.

„většímu“ (*Größern*) 30 zlatých a každému „menšímu“ (*Kleinern*) 20 zlatých. Zároveň mělo být vyplaceno 40 nepodhocených zlatých „trpaslici“ („*der Zwärglin*“). Podobná zmínka se objevuje i v pozůstalostním inventáři, kde je uvedena kvitance od „trpaslíka“ („*von dem Zwergl*“) na 100 zlatých.¹⁵² Mohlo se jednat o dvě osoby ve službách Evy Johany. Dále Eva Johana odkázala podkonímu (*Stallmeister*) Adama Matyáše 1000 zlatých rýnských, lékárníkovi Johannu Brettschneiderovi 15 strychů pšenice, 30 strychů žita, pět strychů ječmene a tři strychy ovsa. Sekretáři Adamovi Ernestovi staršímu z Waldu mělo připadnout 1000 zlatých, kancelista Johann Kurkn Kobersky měl po smrti Evy Johany obdržet 200 zlatých, stejně tak i komorná Felicita z Warlingenu. Osobnímu lokajovi Evy Johany, Michlu Rimörovi, bylo odkázáno 30 zlatých rýnských.¹⁵³

Eva Johana také nařídila, aby se vedle Zikmunda Ludvíka stal nejmladší syn Leopold Antonín dědicem druhé poloviny panství Protivín se všemi právy, pokud by Zikmund Ludvík zemřel, pokud by se stal držitelem majorátu Adama Matyáše, nebo předtím, než by se Zikmund Ludvík oženil.¹⁵⁴

V závěrečných ustanoveních testamentu byla většinou ustanovena sankce (v kšaftu Evy Johany chybí), žádost o vložení do desek zemských a formule zajišťující změnu či zrušení testamentu nebo možnost učinit dodatečné odkazy.¹⁵⁵ V testamentu Evy Johany je žádost o vložení do desek zemských vyjádřena prosbou k úředníkům desek zemských o přijetí testamentu, o jeho vložení do desek a aby nad ním byla držena ochranná ruka („*und darüber Schutz und Hand zuhalten geruhen wolten*“). Nechybí ani formule vynucující si změnu, zrušení či doplnění testamentu. V subskripci jmenovaní testamentární svědci Vilém (*Wylym*) Petr Wiedersperger z Wiederspergu, Jiří Ludvík Milíčovský z Brauenbergu a Putzlitzu a Jiří Kašpar Wiedersperger z Wiederspergu a Waßerau připojili na závěr testamentu svůj podpis a pečeť, stejně jako Eva Johana z Trauttmansdorffu. V závěru textu testamentu je uvedena dříve zmíněná datace a místo sepsání kšaftu, tedy 30. listopadu 1674 na zámku v Horšovském Týně. Na konci zápisu v deskách zemských se nachází také zopakovaná datace intabulování (15. 12. 1674) a doložka o doslovném opisu z originálního testamentu.¹⁵⁶

¹⁵² SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1210, s. 51.

¹⁵³ NA Praha, DZV, inv. č. 265, fol. D 21r.

¹⁵⁴ TAMTÉŽ, fol. D 22v.

¹⁵⁵ P. KRÁL, *Mezi životem*, s. 27.

¹⁵⁶ NA Praha, DZV, inv. č. 265, fol. D 22v – D 22r.

4.2 Výpovědní hodnota testamentů

Jakým způsobem ale můžeme testamenty využít k historickému zkoumání? Kromě zřejmého vývoje právních dokumentů a majetkových vztahů nám testamenty poskytují cenné genealogické informace o kšaftujícím, jeho manželce či manželovi a jeho dětech. Je možné díky nim podrobně identifikovat majetek testátora a další, dříve třeba i neznámé rodinné příslušníky či další osoby v testátorově okolí, případně kdo z nich byl testátorem preferován. V případě šlechticů můžeme z testamentů čerpat i informace o personálním složení a velikosti dvora, který šlechtice obklopoval, či veskrze o jejich pozemkovém majetku. Testamenty reflektují také stupně příbuzenství mezi kšaftujícím a jeho rodinou a můžeme z nich určit, jak fungovaly příbuzenské vazby ve zkoumaném období. V širším měřítku můžeme prostřednictvím testamentů i prosopograficky zkoumat neoficiální šlechtické struktury a sociální role příslušníků šlechtické rodiny a přátel. Spolu s inventáři mohou doplňovat poznatky o hmotné kultuře domácností a emocionálním vztahu k předmětům kšaftujícího, na což se zaměřoval výzkum nejen šlechtických, ale také měšťanských a duchovenských testamentů spolu s dějinami každodennosti. Obzvláště v období baroka můžeme v arenze testamentu nacházet formule vyjadřující dobové představy o smrti, testátoři se také podrobně zabývali podobou svých budoucích pohřbů a vzpomínkami na svou památku. Neméně časté jsou takzvané zbožné odkazy, tedy odkazy na zádušní či vzpomínkové mše, dále dary kostelům, klášterům či duchovním.¹⁵⁷ Těmto a dalšímu možnému využití šlechtických testamentů pro historické zkoumání věnuje Pavel Král ve svém díle *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550-1650* celou kapitolu.¹⁵⁸

¹⁵⁷ P. KRÁL, *Žena*, s. 158-159; J. RATAJOVÁ, *Pražské testamenty*, s. 97.

¹⁵⁸ P. KRÁL, *Mezi životem*, s. 55-72.

5. Pozůstalostní inventář

Inventáře a pozůstalostní inventáře slouží jako velmi důležitý pramen k poznání kultury nejen šlechtických sídel. Nejčastěji vznikaly se změnou majitele sídla jako podklad k prodejní smlouvě nebo za účelem evidence majetku po smrti držitele. V kombinaci s testamenty byly pozůstalostní inventáře důležitým podkladem pro předání majetku poručníkem sirotkům, kterým také mohly sloužit jako základ jejich právní ochrany.¹⁵⁹

Strukturou je pozůstalostní inventář podobný protokolu. Začíná datací, výčtem svědků, poručníků a ostatních zúčastněných osob, zmíněno je také jméno nebožtíkovo. Záznam pak pokračuje inventarizací předmětů domu zemřelého.¹⁶⁰ Vnitřní struktura inventářů v době renesance většinou odrážela vnitřní rozdělení sídla. Položky byly v nich popsány tak, jak se v sepisovaném objektu nacházely, což v případě šlechtických sídel vypovídá nejen o hmotné kultuře aristokratických domácností, ale také o stavební struktuře šlechtického sídla. Zvlášť byly popisovány předměty v obytných prostorech, tedy v místnostech pro zámeckého pána, jeho rodinu a jeho hosty, v místnostech fraucimoru a v provozně technických místnostech, například v kuchyni, spižárnách, sklepích apod. Jednotlivé prostory byly obvykle komisí sestavující inventář číslovány.¹⁶¹ Později, zhruba od 17. století, se začínají objevovat inventáře popisující tematické kategorie předmětů nacházejících se v pozůstalosti zemřelého (měděné nádobí, cínové nádobí či šaty).¹⁶² Jako první byl také většinou uveden soupis rodinného pokladu, šperků, nalezené peněžní hotovosti a dalších cenností.¹⁶³

5.1 Pozůstalostní inventář Evy Johany ze Šternberka

Úzký svazek pozůstalostního inventáře sepsaného velmi úhledným písmem nás podrobně informuje o majetku Evy Johany ze Šternberka. Inventář je sestavený na základě povolení pro úřad desek zemských z 31. ledna 1675 Samuelem Kašparem Tatyřkem z Heldenburgu, komořího úřadu desek zemských. Úvodní formule inventáře odkazuje na některá ustanovení testamentu Evy Johany zaneseného ve výše zmiňovaném pátém trhovém kvaternu olivové barvy desek zemských, rozebraném v kapitole o testamentu Evy Johany. Zmiňuje povinný díl ze statků Tasnovice a Protivín, který Eva Johana zanechává svým dětem, a majetek nezletilých

¹⁵⁹ M. NEUDERTOVÁ, „*Item ve velkém fraucimoro*“, s. 164-167.

¹⁶⁰ J. PEŠEK, *Pražské knihy*, s. 82.

¹⁶¹ M. NEUDERTOVÁ, „*Item ve velkém fraucimoro*“, s. 175-176.

¹⁶² TAMTÉŽ, s. 175-176; J. PEŠEK, *Pozůstalostní inventáře jako pramen poznání kultury každodenního života*, in: Václav Bůžek (ed.), *Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době*, České Budějovice 1991 (= Opera Historica 1), s. 30, 31.

¹⁶³ J. PEŠEK, *Pražské knihy*, s. 82.

dětí Leopolda Antonína a Kateřiny Lucie, který do své správy dostává Adam Matyáš z Trauttmansdorffu. Adamovi Matyášovi jsou také odkázány k používání po dobu jeho života veškeré „*Mobilien und Fahnußen*“ nacházející se na zámku v Horšovském Týně, tedy movitý majetek Evy Johany, který Samuel Kašpar Tatyrek z Heldenburgu do pozůstalostního inventáře sepsal.¹⁶⁴

5.1.1 Struktura pozůstalostního inventáře

Jak bylo zmíněno výše, renesanční pozůstalostní inventáře byly většinou řazeny podle jednotlivých místností, později, zhruba od 17. století, začínají být řazeny podle tematických kategorií popisovaných předmětů. V případě pozůstalostního inventáře Evy Johany ze Šternberka dochází pravděpodobně ke kombinaci obou dvou způsobů. Zvlášť jsou tedy řazeny například koberce (*Teppichen*), závěsy (*Beth Fürhäng*), šaty (*Kleidern*), ubrusy a povlečení (*Tisch und Beth Zeich*), knihy (*Bücher*) a písemnosti (*Schrieften*).¹⁶⁵ Jediné pojmy popisující prostor či místnost, ve které se majetek nachází, jsou „*garderoby*“. Tento pojem se zde vyskytuje dvakrát a popisuje předměty „*In der Guarderoba*“ a „*In dem vordteren Guarderoba gewölb*“.¹⁶⁶ Uvedeny jsou také různé kusy nábytku, např. psacích stolů (*Schreibtischl*).¹⁶⁷

Z velké části je majetek sepsán podle úložného prostoru, ve kterém se nacházel. Je zde uvedeno velké množství různě zdobených truhel („*In einer nueßfarben mit Eißen beschlagener Truhen*“, „*In einer schwartz angestrichenen Truhen*“, „*In einer gemalten Truhen*“), truhel různé velikosti a v různém stavu („*In einer kleinen schlechten Truhen*“).¹⁶⁸ Popisované předměty se nacházely také ve skříních (*Almer*) či v psacích stolech (*Schreibtischl*) s rozličným počtem zásuvek, které jsou opět specifikované různými přídavnými jmény („*In einer schwartz gepaitzten Almer*“, „*In einem schwartz gepaitzten Schreibtischl mit 12 Schubladen*“).¹⁶⁹

Rozdělení do věcných kategorií podle typu předmětu však v inventáři není přísně dodržováno a popisované položky nejsou důsledně sepsány do této jediné kategorie – např. výčet šatů v kategorii *Kleidern* není úplný, šaty jsou zaznamenány i v jednotlivých truhlách.¹⁷⁰

¹⁶⁴ SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1210, s. 1-2.

¹⁶⁵ TAMTÉŽ, s. 12, 14, 16, 17, 50.

¹⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 3, 37.

¹⁶⁷ TAMTÉŽ s. 41-48.

¹⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 19, 20, 26, 28.

¹⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 36, 44.

¹⁷⁰ TAMTÉŽ, s. 16, 36.

Položky v pozůstalostním inventáři jsou někdy číslované označením *N. 1, N. 2* atd. Číslování předmětů se objevuje u popisu nádobí umístěného ve stříbrné schránce, dále při popisu předmětů z psacích stolů podle počtu zásuvek a také při soupisu písemností.¹⁷¹

Podle závěrečné formule soupisu byl inventář dokončen k 1. dubnu 1675 za přítomnosti Georga Ludwiga Mülczovského z Braumbergu a Wilhelma Petra Wiederspergera z Wiederspergeru. Podepsán je pouze Samuel Kašpar Tatyrek z Heldenburgu, který také připojil svou pečeť (obr. č. 6.).¹⁷²

5.1.2 Popisované položky

Jako první jsou v pozůstalostním inventáři uvedeny cennosti a šperky, které byly podle popisu umístěny v železné skříňce se zlatými ozdobami („*In einem gantz eyßernen Kasten von Goldt rund Geschmuckh*“). Vedle zlatých mincí, prstenů či stříbrných krabiček jsou zde také jmenovány předměty, které Eva Johana ve svém testamentu odkázala svým blízkým. Tyto položky byly podrobně rozebrány v kapitole o testamentu Evy Johany. V inventáři jsou ale také uvedeny další cennosti, které měla Eva Johana ve svém vlastnictví a které testament nezmiňuje. Jedná se o malé zlaté hodiny (*Uhr*) s dvanácti diamanty, zlatý příbor (nůž, vidlička, lžíce) s miskou na vajíčka v červeném pouzdře a o zlatou zlomenou ozdobu s diamanty.¹⁷³

Inventář pokračuje výčtem drahého, různě dekorovaného nádobí ve stříbrné skříňce (*Khasten*). Pro nádobí v této části jsou uváděny i míry, konkrétně tedy kolik hřiven, lotů či kvintlíků (*Marckh, Loth, Quintl*) jednotlivý kus vážil, případně je zde uvedená váha stejných kusů dohromady. Zároveň popis uvádí i „*Prob*“, tedy punc či značku určující místo, odkud výrobek pochází. Nejčastěji se v popisu objevuje augsburský, pražský a vídeňský punc.¹⁷⁴ Na některých předmětech se také nacházela heraldická výzdoba, Eva Johana tak vlastnila například nádobí s erbem rodu Šternberků či s erbem manžela Adama Matyáše z Trauttmansdorffu. Dále inventář uvádí nádobí nebo koberce s erbem rodu Švihovských a rodu Vratislavů z Mitrovic, pravděpodobně buď odkázaných, nebo darovaných Evě Johaně matkou Maxmiliánou Veronikou Švihovskou z Rýzemberka, která se podruhé provdala za Jiřího Vratislava z Mitrovic.¹⁷⁵ Heraldická výzdoba i generační dědictví u nádobí či jiných honosných předmětů bylo v šlechtických domácnostech v 17. století běžné.¹⁷⁶

¹⁷¹ TAMTÉŽ, s. 4-10, 44, 46-47, 50-55.

¹⁷² TAMTÉŽ, s. 56.

¹⁷³ TAMTÉŽ, s. 3-4.

¹⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 4-11.

¹⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 5-10.

¹⁷⁶ M. NEUDERTOVÁ, „*Item ve velkém fraucimoře*“, s. 190.

Ve vlastnictví Evy Johany byly v době její smrti různé svícny („*Ein Leichter mit der Schüßel gantz vergoldt Wiener Prob*“), rendlíky (*Reindl*), šálky (*Schalen, Schallele*), lahve (*Flaschen*), slánky (*Saltz Vaß*), džbány (*Krügl*), krabičky (*Schachtelle, Köstelle*), talíře, misky, přibory. Popisované nádobí bylo různě zdobené, bylo pozlacené, vytepávané (*getrieben*), filigránované (*pfilagran*), stříbrné, obložené stříbrem nebo mědí, v jednotlivinách byla jako materiál zastoupena i majolika, želvovina, slonovina (*helfenbein*), perleť a křišťál.¹⁷⁷ Z uměleckých nebo jiných zvláštních předmětů je v inventáři uveden například pohár ve tvaru lodě („*Ein Credentz Becher gleich einem Schief*“), kadidelnice („*Ein rauch Väßl*“), nástroj k čištění světel („*Ein Plechl zue der lichtputzen*“), nádobka na svícenou vodu („*Eine kleines Khäßele zum weihe waßer*“) nebo nádobky ve tvaru košíků, mušlí či srdce.¹⁷⁸

Na základě uváděných jednotek můžeme posoudit i váhu jednotlivých kusů nádobí. Určení přesných ekvivalentů pro historické míry je dodnes studovanou záležitostí, avšak v některých případech se odhadu dnešních hodnot můžeme alespoň rámcově přiblížit. Běžná rakouská hřivna činila zhruba 0,28 kg a zároveň se rovnala 16 lotům (1 lot = cca 17,5 g) a 64 kvintlíkům (1 kvintlík = cca 4,37 g).¹⁷⁹ Pozlacený svícen s miskou vídeňského puncu tak vážil zhruba 0,77 kg (2 hřivny, 12 lotů), pohár ve tvaru lodě zhruba 0,66 kg (2 hřivny, 6 lotů), solnička (*Taffel Saltz Vaß*) pražského puncu se sedmi samostatnými kousky a s erbem Vratislavů a Švihovských zhruba 2,24 kg (8 hřiven). Nejtěžším zapsaným předmětem v inventáři je truhlička augsburského puncu, z vnějšku ozdobená zlatem s vytepanými figurami a uvnitř pozlacená, která vážila 38 hřiven, tedy zhruba 10,64 kg. Nejlehčími položkami se zaznamenanými mírami jsou oproti tomu nádobka na tabák (*Tabackh Büchsl*) augsburského puncu, malý, uvnitř pozlacený šálek (oba předměty vážily necelých 40 g, tedy 2 loty a 1 kvintlík) a dvě bílé podlouhlé bílé nádobky (*Püchßen*) s erbem hrabat ze Šternberka, které vážily přibližně pouhých 26,2 g (1 lot, 2 kvintlíky). Je zároveň příhodné uvést, že Kašpar Tatyrek z Heldenburgu nedodržel důsledně hranici 16 lotů pro 1 hřivnu, občas jsou v inventáři uvedené předměty vážící 17 nebo 18 lotů.¹⁸⁰

Celkem se v pozůstalosti Evy Johany nacházelo 592 kusů nádobí, nejvíce misek (163 kusů), pak blíže nespecifikovaných nádob a nádobek (100 kusů), talířů (75 kusů) a šálků (58 kusů). Jednotlivé kusy jsou podrobně rozepsány v tabulce č. 2. Nádobí ve vlastnictví Evy Johany ze

¹⁷⁷ SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1210, s. 5-11.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 5-9.

¹⁷⁹ Miloš CHVOJKA – Jiří SKÁLA, *Malý slovník jednotek měření*, Praha 1982 (= Malé encyklopedie 13), s. 150, 156, 197.

¹⁸⁰ SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1210, s. 9-10.

Šternberka se vesměs shoduje s běžnou hmotnou kulturou šlechtických domácností 17. století.¹⁸¹

Ve velké černé truhle s koženým potahem měla také Eva Johana uchované různé mešní oděvy. Jednalo se o čtyři kasule se štolou a manipulem – první byla vyrobena z černého atlasu a se stříbrným vyšíváním, druhá z černého potištěného sametu, třetí z černého potištěného atlasu a čtvrtá ze zeleného taftu. Dále se zde nacházelo antipendium z černého potištěného sametu a dvě plyšové dalmatiky pro jáhna i podjáhna se vším příslušenstvím.¹⁸² Vyvstává otázka, proč Eva Johana mešní předměty vůbec vlastnila. Mohlo se například jednat o její budoucí dar duchovním, dokonce se mohla sama podílet na jejich výrobě – tomu napovídá záznam v inventáři o šesti kusech hedvábí k antipendiu, ne zcela dokončeného („*Sechß Stueckh von Seiden, strücker arbeit zum Antipendio nach nit gar verfertiegt*“).¹⁸³

Z koberců, ložního prádla a textilií, které Eva Johana vlastnila, jsou v pozůstalostním inventáři jmenovány ubrusy (*Taffel Teppich, Taffeltücher*), závěsy (*Beth Fühäng, Beth Fühäng sambt dem Krantz*), záclony (*Fenster Fühäng*), polštáře (*Pölster*), koberce (*Teppich*), servíty (*Serwet*), ubrousky (*Handtücher*), povlečení (*Überzueg*), prostěradla (*Leilach*), potahy na postel (*Beth Teppich, Beth Decken, Ziechen*), deky (*Kotzen*) a matrace (*Modratzen*). U textilií je v určitých případech uveden i materiál, ze kterého byly předměty vyrobeny, případně jejich barva nebo zdobení. Ubrusy, závěsy a lůžkoviny byly vyrobeny například ze sukna, plátna, hedvábí, sametu, atlasu, taftu, feřtatu, damašku a cvilinku (*Zwilling*), zastoupena je zde i pevná kvalitní látka, tzv. anglické plátno (*Crondrasch*). Závěsy a lůžkoviny měly hedvábné či harasové třásně, byly malované, s květinovými vzory, s krajkami, stužkami (*bentern*) nebo s ozdobami (*Pameteln*). Jsou tu uvedeny i nezpracované látky („*Zehen Stückh Seßel Leimbet ein ieder Stueckh zue 10 Elen*“, „*Fünf Elen von Schwartzten Forstatt*“) a někdy i kvalita jednotlivých uvedených tkanin („*Zwei klare lange Tafel Handtücher*“, „*Drei Fenster Fühäng von schlechten schwarz grünen Crondrasch*“).¹⁸⁴

Jak bylo zmíněno výše, v pozůstalostním inventáři je sice uvedena samostatná kategorie šatů, ale jednotlivé kusy oblečení se nacházely i v dalších truhlách s ostatními tkaninami. Jsou tu jmenovány například košile, kabátce (*Wameßl*) a pláštíky (*Mantel*), sukně, tři živůtky (*Schnürmüder*) a dvojce (!) kompletní šaty – jedny staré a jedny francouzského původu

¹⁸¹ Josef PETRÁŇ, *Dějiny hmotné kultury II*, Praha 1997, s. 264-271.

¹⁸² SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1210, s. 11-12.

¹⁸³ TAMTÉŽ s. 16.

¹⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 12-28.

z modrého taftu a se stříbrnými krajkami. Spodnička je v pozůstalostním inventáři uvedena pouze jedna.¹⁸⁵ Jednotlivé kusy oblečení a jejich materiál je uveden v tabulce č. 4 a 5.

I skladba šatníku Evy Johany byla nejspíše na svou dobu obvyklá – v době renesance došlo k oddělení živůtku od sukně, k jeho prodloužení do špičky a zúžení v pase, což se ještě více projevuje ve 2. polovině 17. století. V době pobělohorské také plně do Čech proniká francouzská móda. Tkaniny oblečení byly v této době odlehčovány (taft) a šaty byly zdobeny krajkami a stuhami – stuhy byly obzvláště nedílnou součástí francouzské barokní módy.¹⁸⁶ Stuhy a krajky však nebyly používány jen na oblečení, ať už dámské či pánské, ale také na ložní prádlo či další textilie.¹⁸⁷ Jak bylo uvedeno výše, v případě Evy Johany je v inventáři popsáno mnoho kusů závěsů, přehozů, prostěradel a dalších tkanin ozdobených krajkami a stuhami.

Obrazů, tedy „*kontrefektů*“ ve vlastnictví Evy Johany je v inventáři uvedeno celkem dvanáct, a to velmi obecně. Obrazy měli šlechtici většinou zavěšené na velkých světnicích, např. v jídelnách, popřípadě v panské ložnici nebo v pokoji, avšak podle pozůstalostního inventáře Evy Johany se uvedené obrazy nacházely v prkenné okované truhle.¹⁸⁸ Kašpar Tatyrek z Heldenburgu u obrazů také uvedl pouze rodovou příslušnost vyobrazených. Jmenoval např. obraz dámy z rodu Švamberků, chlapce z rodu Lambergů, obrazy zemřelé hraběnky z Protivína a hraběte Vratislava. V posledních dvou případech se nejspíše jednalo o obraz Maxmiliány Veroniky Švihovské z Rýzemberka, tedy matky Evy Johany, a druhého manžela Maxmiliány Veroniky – Jiřího Vratislava z Mitrovic. V pozůstalosti se také nacházel jeden obraz Panny Marie, obraz císaře, nejspíše tedy Leopolda I., a stará „*Mappa Germaniae*“.¹⁸⁹

Z úložných prostor je také jmenováno celkem osm psacích stolů (*Schreibtischl*), v pěti z nich byly uloženy zejména galanterní potřeby a látky. U každého z těchto pěti stolů je uveden počet zásuvek a konkrétní položky nacházející se v každé z nich, případně je zaznamenáno, pokud byly prázdné. Byly v nich uloženy stužky, krajky, prýmky, výšivky, šňůry, hedvábné ozdoby, nitě a jehly, pletací jehly, kusy látek a příze, což by opět svědčilo o vykonávání ručních prací.

¹⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 16-26, 34-36, 49.

¹⁸⁶ J. PETRÁŇ, *Dějiny hmotné kultury II*, s. 847, 870; Ludmila KYBALOVÁ, *Baroko a rokoko*, Praha 2000 (= Dějiny odívání), s. 13, 70-71; Milena LENDEROVÁ – Božena KOPIČKOVÁ – Jana BUREŠOVÁ – Eduard MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009 (= České dějiny 21), s. 252. Módou raného novověku se zabývala např. Milena HAJNÁ, *Šaty chodící. Každodennost a symbolika ve šlechtickém šatníku raného novověku*, České Budějovice 2016. Módou doby renesance a baroka také Alena NACHTMANNOVÁ, *Mezi tradicí a módou. Odívání v Čechách od renesance k baroku*, Praha 2012.

¹⁸⁷ L. KYBALOVÁ, *Baroko*, s. 13.

¹⁸⁸ J. PETRÁŇ, *Dějiny hmotné kultury II*, s. 272; SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1210, s. 29.

¹⁸⁹ SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA, kart. 85, inv. č. 1210, s. 8, 29.

Ostatně o existenci vykonávání ručních prací ve fraucimorech šlechtičen doklady máme, ať už je prováděla Eva Johana sama, nebo její služebnictvo.¹⁹⁰

V psacích stolech se nacházely ale i osobní a náboženské předměty – náramky, růžence, křížky, vosk (*De Sacra Cera*) či pamětní mince („*Numisma unßer lieben Frauen von Loreto*“). Eva Johana dokonce v době své smrti vlastnila tři velké relikviáře a také „*unterschiedliche Heiligthumben, die da von Rom gebracht sein worden von h[err] Graffen Sigmund zue Trautmansdorff*“. U těchto svátostí je Kašparem Tatyrkem z Heldenburgu poznamenáno, aby byly podle testamentu Evy Johany dány do vlastnictví kapucínům.¹⁹¹

V pozůstalosti Evy Johany se také nacházela malá sbírka knih, konkrétně asi 25 titulů. Kašpar Tatyrek z Heldenburgu však jmenoval pouze pět titulů, a to:

Gesnerus Thierbuech intitult in Regali

Ein Kreiter Buech Andrea Matthioli in Regali

Item Kreiter Buech Jacobi Theodori Taberna Montani

Oeconomia Ruralis et Domestica Joannie Coleri

Artznei Buech Jacobi Theodori in folio

Zbýlých 20 knih uvedl úhrnem, zapsal pouze, že se jedná o rozličné lékařské a kuchařské převázané knihy, částečně psané ručně, což naznačuje, že sem mohly být vpisovány poznámky či recepty („*Zwanzig andere allerlei artznei und kuchel Bücher eingebundten meisten theile gescheribene*“).¹⁹²

Tzv. „*Thierbuech*“ Conrada Gessnera byl vydáván v pětidílném souboru *Historiae animalium* v letech 1551-1558. Byla v něm vyobrazena zvířata z Gessnerova vlastního pozorování, ale obsahoval i poznatky převzaté z Bible, antických autorů či středověkých bestiářů. Informace o zvířatech nejsou vždy přesné, a navíc soubor zahrnuje i mytologická zvířata jako jednorožce či mořské panny.¹⁹³ Z knih Evy Johany lze identifikovat i známý herbář Pietra Andrey Matthioliho, vydaný v roce 1562 v češtině a 1563 v němčině, a herbář Jacoba Theodora Tabernaemontana, který byl poprvé vydán v roce 1587.¹⁹⁴ Druhý jmenovaný, lékař

¹⁹⁰ František HRUBÝ, *Selské a panské inventáře v době předbělohorské*, in: Český časopis historický 33, 1927, s. 276; Josef JANÁČEK, *Ženy české renesance*, Praha 1996, s. 80-83; A. NACHTMANNOVÁ, „Kdo vyšívá, nehřeší“! Každodennost českých šlechtičen mezi barokem a moderní dobou, in: A. Nachtmannová (ed.), *Kdo vyšívá, nehřeší*. Liturgické textilie z darů českých šlechtičen, Olomouc 2021, s. 8.

¹⁹¹ SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA, kart. 85, inv. č. 1210, s. 42-48.

¹⁹² TAMTÉŽ, s. 50.

¹⁹³ *Historia Animalium des Conrad Gessner*, Deutsche Nationalbibliothek. Zeichen – Bücher – Netzen [online]. Dostupné z: <https://mediengeschichte.dnb.de/DBSMZBN/Content/DE/Buchdruck/04-tierbuch-gessner.html> [24. 4. 2024].

¹⁹⁴ Mattioli, Pietro Andrea, *Bibliografie dějin Českých zemí*, Praha 2000–. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/records/88ca0c47-6f5e-4723-a6f2-9a4c559f9116?locale=cs> [24. 4. 2024]; Knihopis,

Jacob Theodor Tabernaemontanus, vlastním jménem Jakob Diether, vydal v letech 1577-1597 i lékařskou knihu „*Artznei Buech*“, a i ta se nacházela v pozůstalosti Evy Johany. Tematicky vyčnívající knihou uvedenou v inventáři je „*Oeconomia Ruralis*“ Johanna Colera, vydávanou na přelomu 16. a 17. století.¹⁹⁵

V závěru inventáře jsou uvedeny písemnosti Evy Johany, jedná se zejména o kvitance, případně dopisy týkající se majetkového převodu. Uloženy byly podle inventáře dohromady v malé truhličce a v jednotlivých záznamech je většinou uvedena částka, kterou kvitance uváděla. Většina písemností se týkala „*Protiwiner legatum*“, tedy nejspíše vyřizování odkazů po smrti matky Evy Johany, Maxmiliány Veroniky Švihovské z Rýzemberka. Nachází se zde také například kvitance od otců (*Patribus*) u Marie Sněžné v Praze z let 1664 až 1672, kvitance od otce Scribonia od jezuitů („*von dem Pater Scribonio der Societet JESU*“) ohledně přijatých klenotů (*Cleinoden*) a kvitance od představeného (*Präsidie*) u svatého Jakuba na Starém Městě pražském kvůli přijatému pašijovému obrazu s rubíny (*paßauer Bildt mit Rubinen*). Celkem se ve výčtu nachází 46 kvitancí, jedna ověřená kopie z desek zemských, dvě kupní smlouvy včetně kupní smlouvy Tasnovic, jedna transakce ohledně Klíčova (Lnářů), dvě specifikace a pět dopisů včetně propouštěcího dopisu zahradníka Hanse Baltazara. Kvitancí nejvyšší částky v pozůstalostním inventáři je kvitance od Jeho Excelence ohledně přijatého svatebního daru („*Quittung von Ihre Excell. wegen empfangenen Heiraths Gutt*“) na 8000 kop míšeňských grošů.¹⁹⁶ Jeho Excelencí byl nejspíše míněn v inventáři dříve zmíněný nejvyšší komorník (*Obrist Cammer*), kterým byl v letech 1658-1696 Jan Fridrich z Trauttmansdorffu, bratr Adama Matyáše.

5.2 Výpovědní hodnota pozůstalostních inventářů

Inventáře šlechticů přináší cenné informace pro poznání životního stylu aristokracie, skladby domácností a charakteru předmětů, kterými se šlechta obklopovala. Původ popisovaných položek nám odhaluje vnější vlivy reprezentace nebo módy šlechticů v soukromé sféře. Povaha inventarizovaných předmětů přispívá k poznání právních dějin, dějin stolování, dějin odívání, dějin spánku nebo k poznání způsobů trávení volného času. Pozůstalostní inventáře svou fyzickou podobou také rozšiřují zkoumané pole paleografie, diplomatiky, v menší míře

K05415; Tabernaemontanus, Jacobus Theodorus, Deutsche Biographie [online], München 2010–. Dostupné z: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz82454.html#ndbcontent> [24. 4. 2024]; Knihopis, K16179.

¹⁹⁵ Otto zu STOLBERG-WERNIGERODE, *Neue deutsche Biographie III*, Berlin 1957, s. 319.

¹⁹⁶ SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA, kart. 85, inv. č. 1210, s. 50-55.

například i sfragistiky. Jejich vnitřní struktura vypovídá o genealogických vztazích, způsobech historického měření a vážení či historické sémantice.

Při zkoumání inventářů však musí být vždy přihlíženo k sociálnímu a majetkovému zázemí inventovaných osob.¹⁹⁷ Zároveň je třeba mít na paměti, zda předměty ve vlastnictví dotyčných osob plnily reprezentační funkci, nebo byly používány ke každodenní potřebě. Pozůstalostní inventáře jako hromadné prameny proto vyžadují vzájemné porovnávání v kontextu doby a společenské vrstvy, ve které byly vytvořeny. Zvláště šlechtické pozůstalostní inventáře pobělohorské doby a raného baroka jsou velmi řídké probádaným polem dějin hmotné kultury a přináší mnoho možností dalšího výzkumu.

¹⁹⁷ J. PEŠEK, *Pražské knihy*, s. 90.

6. Závěr

Eva Johana ze Šternberka pocházela z velmi významného a starobylého rodu s kořeny sahajícími až do 12. století. Po otci, Jaroslavovi Volfovi ze Šternberka, zavražděném v roce 1935 komorníkem Matějem Šollem u Českých Budějovic, zdědila Eva Johana Lnáře. Po smrti matky, Maxmiliány Veroniky rozené Švihovské z Rýzemberka, pak získala panství Protivín. Eva Johana se v roce 1642 provdala za Adama Matyáše z Trauttmansdorffu, nejvyššího maršálka Království českého a rytíře Řádu zlatého rouna, i když samotný řetěz s řádem Adam Matyáš nikdy neobdržel. Spolu s ním měla Eva Johana ze Šternberka podle tripartitní matriky Horšovského Týna až 12 dětí, z nichž se nejspíše pouze šest dožilo pokročilejšího věku a mohlo být jmenováno univerzálními dědici Evy Johany v době její smrti. Lnáře prodala Eva Johana svému manželovi a v době své smrti držela statky Tasnovice a Protivín.

Podle českého zemského práva byly ženy na základě slovanského patriarchálního zřízení společnosti v právech omezeny pouze v případě, pokud podléhaly moci otce nebo manžela. Pokud žily odděleně nebo pokud ovdověly, jejich práva se rovnala svobodnému muži. Ženy v Čechách tak například nebyly až do ustanovení Vladislavského zřízení zemského nijak vyloučeny z poručnictví. V ustanoveních o majetku českého zemského práva se však uplatňovala zásada, že žena byla „vězněm muže svého“ a podléhala v záležitostech majetku jeho „ochraně“. Bylo tomu tak proto, aby nedocházelo k rozměňování rodinného nedílu, tedy nemovitého majetku, ze kterého byly dcery „vypláceny“ formou věna. Aby byla žena zajištěna v případě manželovy smrti, bylo jí připisováno obvěnění, které se realizovalo v její prospěch po smrti manžela, a nemohla s ním disponovat za dobu jeho života. Směla však vlastnit různý soukromý majetek, od šperků po nemovitosti, a směla s ním volně zacházet. V dědickém právu měly šlechtičny stejné možnosti odkazování majetku jako šlechtici. Obnovené zřízení zemské přineslo v dědickém právu novou povinnost pro příslušníky panského stavu obojího pohlaví, a to odkaz „povinného dílu“ synům a později i dcerám. Určité prvky procesního práva pak naznačují určité zvýhodnění postavení žen, například zásadu, že muži museli být poháněni na statku, který sdíleli se svou manželkou, nebo měli právo azylu u české královny či u svých manželek, pokud je přikryly svým šatem. Ženy směly pohánět i být poháněny (kromě majetkových záležitostí) a teoreticky mohly dokonce s muži svádět souboje. Obnovené zřízení zemské v mnoha oblastech českého zemského práva přineslo zásadní změny.

Testament Evy Johany ze Šternberka, dochovaný v intabulované podobě v deskách zemských ze dne 15. prosince 1674, splňuje obvyklou testamentární praxi 17. století jak ve struktuře, tak v charakteru odkazů. Intabulovaný testament byl srovnán s dochovaným

konceptem testamentu, který však nejspíše pochází z dřívější doby a jeho znění je odlišné. Po rozdělení povinného dílu zdědil statek Tasnovice Rudolf Vilém a panství Protivín Zikmund Ludvík, synové Evy Johany a Adama Matyáše. Obě panství však měla být k dispozici Adamovi Matyášovi po celou dobu jeho života, až po jeho smrti měla připadnout synům. Za univerzální dědice byli také ustanoveni další potomci Evy Johany, a to Leopold Antonín, Anna Marie, Kateřina Lucie a vnučky Evy Johany po zemřelé dceři Sofii Maxmiliáně, Marie Klára a Eleonora Alžběta. Někteří z uvedených zdědili také různé cennosti a šperky, služebnictvu a chudým odkázala Eva Johana různé peněžní částky. V testamentu nechybí ani zbožné odkazy klášteru, ve kterém byla Eva Johana pravděpodobně pohřbena. Podle ostatních ustanovení se jednalo nejspíše o kostel při dnešním kapucínském klášteře sv. Víta, Václava a Vojtěcha v Horšovském Týně.

Pozůstalostní inventář Evy Johany, sepsaný k 1. dubnu 1675, pak přináší velmi cenný pohled do hmotné kultury šlechticů 17. století. Inventář není sepsán podle jednotlivých místností, jak tomu obvykle bylo u inventářů z období renesance, ale je sepsán převážně podle tematických kategorií (přesto se v něm objevuje zmínka o dvou místnostech, „*garderobách*“). Předměty jsou ale popsány zároveň podle jejich uložení v truhlách, skříních či psacích stolech. Jako první jsou v inventáři uvedeny různé cennosti a šperky, pak cenné nádobí, u kterého je uvedena i váha, dále textilie, obyčejné nádobí, oděvy, obrazy, potřeby k ručním pracím, ale i malé množství knih a písemností.

Tato práce si vzala za cíl analyzovat dva velmi příbuzné prameny, jejichž výpovědní hodnota je využitelná v celé škále oborů, například při studiu právních dějin, dějin mentalit, dějin každodennosti a dějin hmotné kultury. Svou fyzickou formou lze též testamenty a inventáře zkoumat a porovnávat na poli diplomatiky, paleografie, genealogie, historické metrologie, případně sfragistiky. Propojování několika různých oborů vědeckého výzkumu nabízí nové možnosti studia řídce vytěžených archivních pramenů zejména ze 2. poloviny 17. století.

7. Použité zdroje

7.1 Prameny nevydané

Národní archiv v Praze (dále NA Praha), Desky zemské větší (dále DZV), inv. č. 265, fol. D 19r – D 22r, testament Evy Johany ze Šternberka (15. 12. 1674). Dostupné z: <https://vademecum.nacr.cz/vademecum/permalink?xid=576203d2-5414-4652-9c0a-461b02a672a6> [24. 4. 2024].

Státní oblastní archiv Plzeň (dále SOA Plzeň), pracoviště Klášter u Nepomuka, rodinný archiv (dále RA) Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1210, pozůstalostní inventář (1675).

SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1209, koncept testamentu Evy Johany ze Šternberka.

SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, inv. č. 591, sign. 1, matrika narozených, oddaných a zemřelých (1643-1683). Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30062349/horsovsky-tyn-01_0010-n?language=cs [16. 4. 2024].

7.2 Prameny vydané

Vincenc BRANDL (ed.), *Kniha Rožmberská*, Praha 1872.

Der Röm. Kaij. Auch zu Hungarn und Böhaimb, etc. Königlichen Majestät, Ferdinandi deß Dritten, etc. Uber der Newen Landts-Ordnung deß Königreichs Böhaimb publicirte Königliche Declarationen unnd Novellen, Wien 1640.

Hermenegild JIREČEK (ed.), *Codex juris Bohemici*, Praha 1870.

TÝŽ (ed.), *M. Viktorina ze Všehrd O právích země české knihy devatery*, Praha 1874.

TÝŽ (ed.), *Obnovené právo a Zřízení zemské dědičného království Českého. Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen 1627*, Vídeň – Praha 1888.

Petr KREUZ – Ivan MARTINOVSKÝ – Jana VOJTÍŠKOVÁ (edd.), *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*, Praha 2007.

Obecný občanský zákoník rakouský, Vídeň 1872.

7.3 Soupis použité literatury

Hildegard BOKOVÁ – Libuše SPÁČILOVÁ – Václav BOK – Vladimír SPÁČIL – Jana KUSOVÁ, *Stručný raně novohornoněmecký glosář k pramenům z českých zemí. Kurzes frühneuhochdeutsches Glossar zu Quellen aus den Böhmischen Ländern*, Olomouc 2003.

Vladimír ČERVINKA, *Lnáře. Tvrz na hranici Jihočeského kraje*, in: *Jihočeský herold* [10], 2010, s. 8-14.

Jan GEBAUER, *Slovník staročeský*, Praha 1970.

František HRUBÝ, *Selské a panské inventáře v době předbělohorské*, in: *Český časopis historický* 33, 1927, s. 21-59, 263-306.

Miloš CHVOJKA – Jiří SKÁLA, *Malý slovník jednotek měření*, Praha 1982 (= Malé encyklopedie 13).

Josef JANÁČEK, *Ženy české renesance*, Praha 1996³.

Pavel JURÍK, *Šternberkové. Panský rod v Čechách a na Moravě*, Praha 2013.

Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926.

Pavel KRÁL, *Knihy o dobrém umírání v českém prostředí ve druhé polovině 16. a první půli 17. století*, in: Martin Holý – Jiří Mikulec (edd.), *Církev a smrt. Institucionalizace smrti v raném novověku*, Praha 2007 (= *Folia historica bohemia*, Supplementum 1), s. 7-22.

TÝŽ (ed.), *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*, České Budějovice 2002.

TÝŽ, *Žena ve šlechtických testamentech v 16. a 17. století*, in: *Československá historická ročenka*, 2001, s. 157-168.

Jana KUNEŠOVÁ – Vít VLNAS, *Baroko v Bavorsku a Čechách*. Katalog česko-bavorské zemské výstavy, Praha 2023.

Ludmila KYBALOVÁ, *Baroko a rokoko*, Praha 2000 (= *Dějiny odívání*).

Milena LENDEROVÁ – Božena KOPIČKOVÁ – Jana BUREŠOVÁ – Eduard MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009 (= *České dějiny* 21), s. 252.

Pavel MAREK, *Pernštejnské ženy. Marie Manrique se Lara a její dcery ve službách habsburské dynastie*, Praha 2018.

Petr MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II*, Praha 2010.

Marie MÍRKOVÁ, *Řád zlatého rouna a rodová prestiž v představách Adama Matyáše z Trauttmansdorffu*, in: *Utváření identity ve vrstvách paměti*, České Budějovice 2011, s. 249-282.

Alena NACHTMANNOVÁ, „Kdo vyšívá, nehřeší“! Každodennost českých šlechtičen mezi barokem a moderní dobou, in: A. Nachtmannová (ed.), Kdo vyšívá, nehřeší. Liturgické textilie z darů českých šlechtičen, Olomouc 2021, s. 7-24.

Michaela NEUDERTOVIÁ, „Item ve velkém fraucimoře před luthauzem se nachází...“ Příspěvek ke studiu inventářů pozdně renesančních rezidencí v severozápadních Čechách, in: Václav Bůžek – P. Král (edd.), Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (= Opera historica 7), České Budějovice 1999, s. 163-199.

Ottův slovník naučný XXIV, Praha 1906.

Ottův slovník naučný XV, Praha 1906.

Ottův slovník naučný XXVI, Praha 1907.

Jiří PEŠEK, Pozůstalostní inventáře jako pramen poznání kultury každodenního života, in: V. Bůžek (ed.), Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době, České Budějovice 1991 (= Opera Historica 1), s. 30, 31.

TÝŽ, Pražské knihy kšaftů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji k době předbělohorské, in: Pražský sborník historický 15, 1982, s. 63-92.

Josef PETRÁŇ, Dějiny hmotné kultury II, Praha 1997, s. 264-271.

Zdeněk POKLUDA, Moravští Šternberkové. Panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům, Praha 2012.

Jana RATAJOVÁ, Pražské testamenty (1600-1620) jako pramen k dějinám rodinných struktur, in: Pražský sborník historický 30, 1998, s. 90-127.

Marie RYANTOVÁ, Polyxena z Lobkovic. Obdivovaná i nenáviděná první dáma království, Praha 2022 (= Velké postavy českých dějin 20).

TÁŽ, Život raně novověké šlechtičny v Českém království. Právní limity a skutečné možnosti, in: Tünde Lengyelová (ed.), Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti, Bratislava 2004, s. 106-117.

August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království Českého IX, Praha 1996.

TÝŽ, Hrady, zámky a tvrze království Českého XI, Praha 1997.

Otto zu STOLBERG-WERNIGERODE, Neue deutsche Biographie III, Berlin 1957.

Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN a kol., Encyklopedie českých klášterů, Praha 1997.

7.4 Elektronické zdroje

Deutsche Biographie [online], München 2010–. Dostupné z.: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz82454.html#ndbcontent> [24. 4. 2024].

Deutsche Nationalbibliothek. Zeichen – Bücher – Netzen [online]. Dostupné z: <https://mediengeschichte.dnb.de/DBSMZBN/Web/EN/Home/home.html> [24. 4. 2024].

Elektronický slovník staré češtiny [online], Praha 2006–. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz> [28. 2. 2024].

Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny [online], Praha 2006–. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz> [28. 2. 2024].

8. Přílohy

Seznam příloh:

Obr. č. 1: Obraz pravděpodobně zachycující podobu Evy Johany z Trauttmansdorffu, rozené ze Šternberka. (Převzato z: Jana KUNEŠOVÁ – Vít VLNAS, *Baroko v Bavorsku a Čechách. Katalog česko-bavorské zemské výstavy*, Praha 2023, s. 245.)

Obr. č. 2: Vývod z předků Evy Johany ze Šternberka, uvedené pod jménem Evy Marie. (Archiv Národního muzea, dále ANM, Genealogická sbírka „CH“, kart. 27, složka d) historické výpisky, vývod z předků Evy Johany ze Šternberka. Foto autorky)

Obr. č. 3: Podpis a pečeť pod papírovým krytem Adama Matyáše z Trauttmansdorffu, manžela Evy Johany ze Šternberka. (ANM, Genealogická sbírka „H“, kart. 61, složka č. 2, listina, 5. 3. 1649. Foto autorky)

Obr. č. 4: První strana intabulovaného zápisu testamentu Evy Johany z Trauttmansdorffu, rozené ze Šternberka, s pozdějším přípisem. (NA Praha, DZV, inv. č. 265, fol. D 19r, testament Evy Johany z Trauttmansdorffu, rozené ze Šternberka (15. 12. 1674). Dostupné z: <https://vademecum.nacr.cz/vademecum/permalink?xid=576203d2-5414-4652-9c0a-461b02a672a6> [17. 11. 2023])

Obr. č. 5: Třetí strana pozůstalostního inventáře Evy Johany ze Šternberka. (SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1210, s. 3, pozůstalostní inventář, 1675. Foto autorky)

Obr. č. 6: Pečeť a podpis Samuela Kašpara Tatyryka z Heldenburgu na konci pozůstalostního inventáře. (SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1210, s. 56, pozůstalostní inventář, 1675. Foto autorky).

Tabulka č. 1: Přehled dětí Evy Johany ze Šternberka a Adama Matyáše z Trauttmansdorffu a o nich dostupných informací.

Tabulka č. 2: Soupis nádobí v pozůstalostním inventáři.

Tabulka č. 3: Soupis textilií v pozůstalostním inventáři.

Tabulka č. 4: Soupis oblečení v pozůstalostním inventáři.

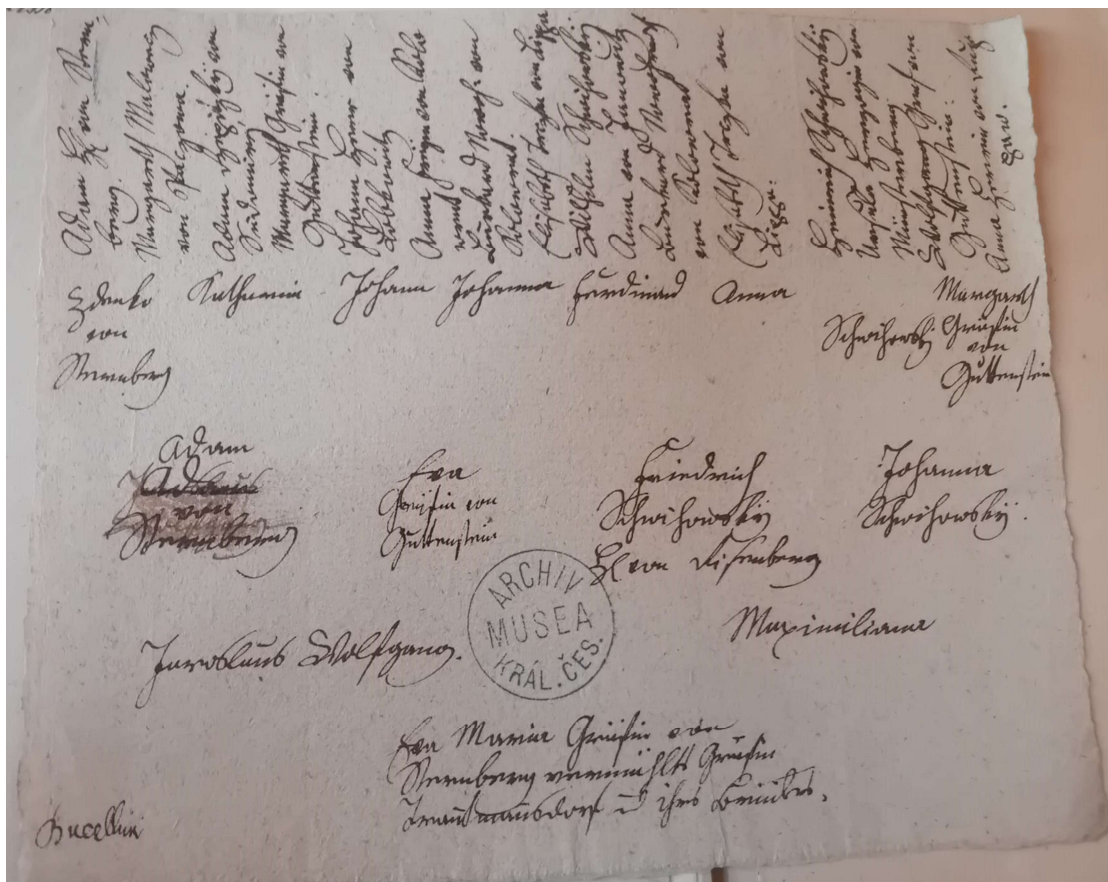
Tabulka č. 5: Soupis materiálů textilií a oblečení v pozůstalostním inventáři.

Přílohy

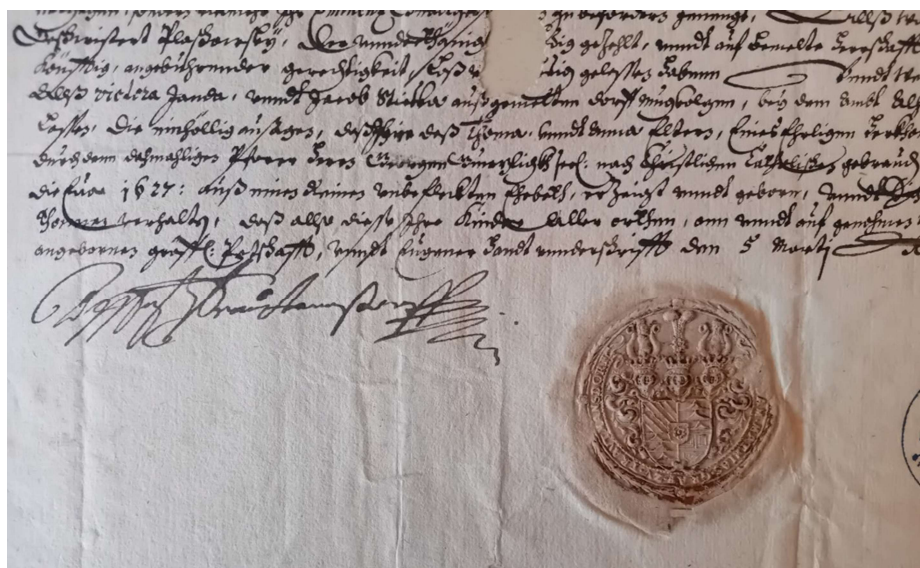
Obr. č. 1: Obraz pravděpodobně zachycující podobu Evy Johany z Trauttmansdorffu, rozené ze Šternberka. (Převzato z: Jana KUNEŠOVÁ – Vít VLNAS, *Baroko v Bavorsku a Čechách. Katalog česko-bavorské zemské výstavy*, Praha 2023, s. 245.)

Obr. č. 2: Vývod z předků Evy Johany ze Šternbeka, uvedené pod jménem Evy Marie. (ANM, Genealogická sbírka „CH“, kart. 27, složka d) historické výpisky, vývod z předků Evy Johany ze Šternberka. Foto autorky)

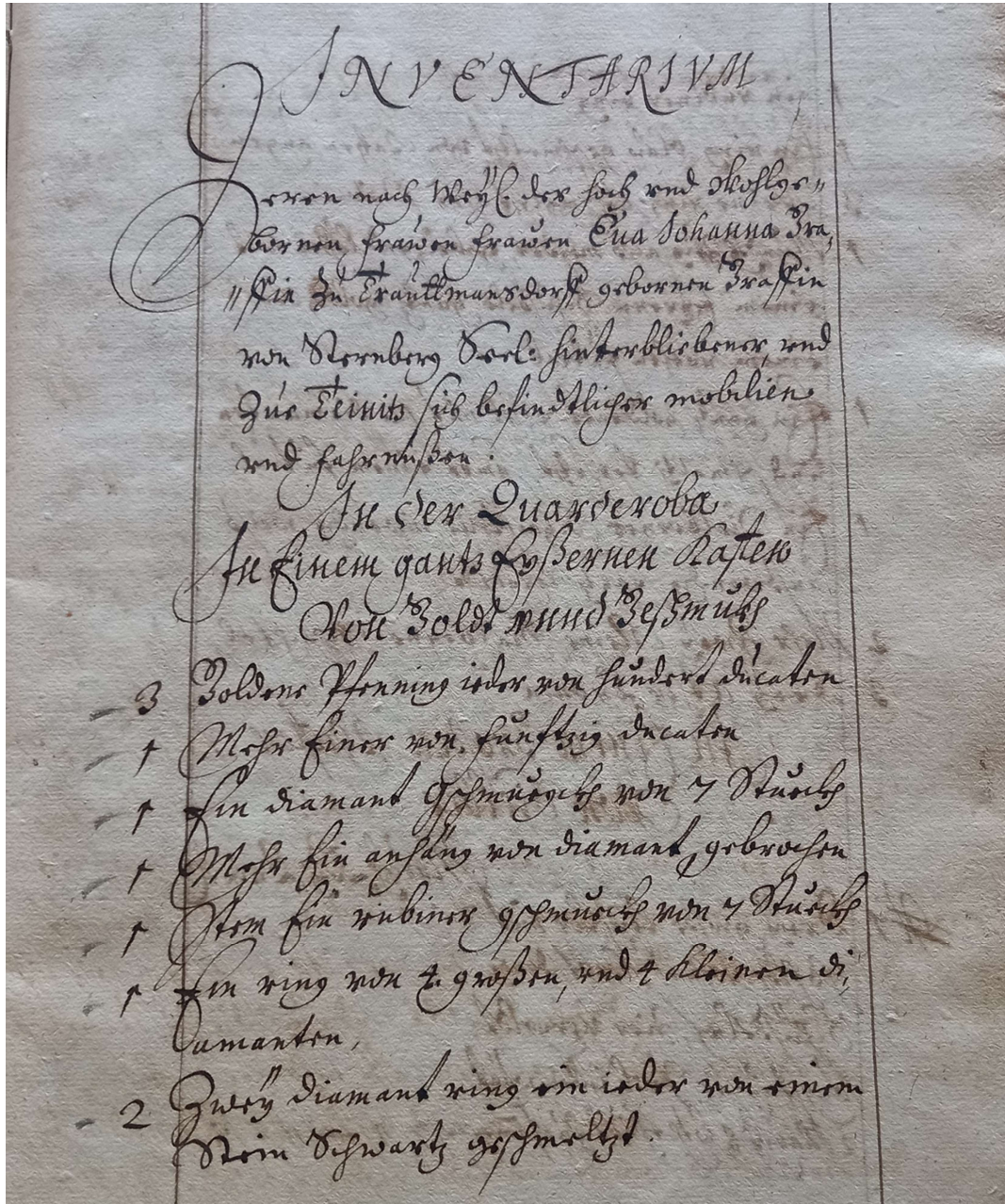
Obr. č. 3: Podpis a pečeť pod papírovým krytem Adama Matyáše z Trauttmansdorffu, manžela Evy Johany ze Šternberka. (ANM, Genealogická sbírka „H“, kart. 61, složka č. 2, listina, 5. 3. 1649. Foto autorky)

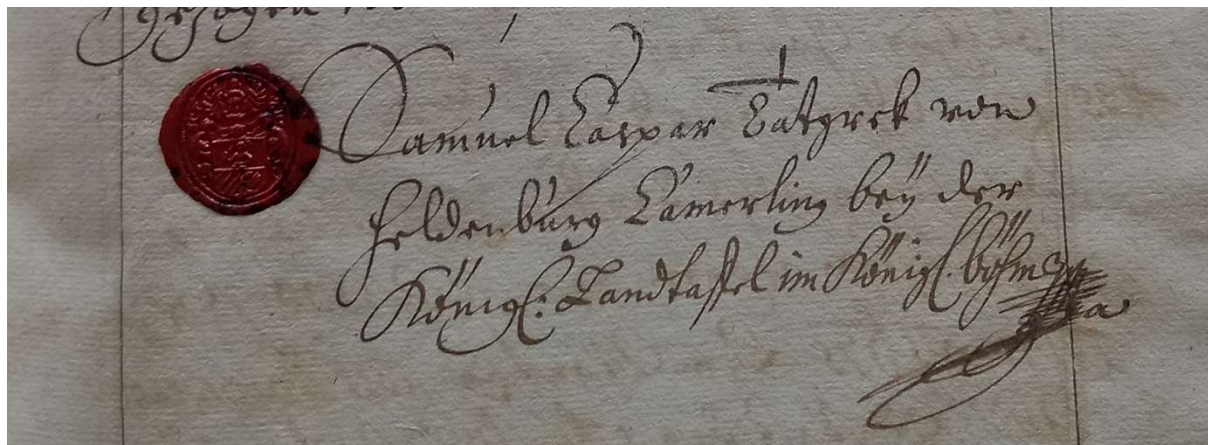
Obr. č. 4: První strana intabulovaného zápisu testamentu Evy Johany z Trauttmansdorffu, rozené ze Šternberka, s pozdějším přípisem. (NA Praha, DZV, inv. č. 265, fol. D 19r, testament Evy Johany z Trauttmansdorffu, rozené ze Šternberka, 15. 12. 1674. Dostupné z: <https://vademecum.nacr.cz/vademecum/permalink?xid=576203d2-5414-4652-9c0a-461b02a672a6> [17. 11. 2023])

Obr. č. 5: Třetí strana pozůstalostního inventáře Evy Johany ze Šternberka. (SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1210, s. 3, pozůstalostní inventář, 1675. Foto autorky)

Obr. č. 6: Pečeť a podpis Samuela Kašpara Tatyryka z Heldenburgu na konci pozůstalostního inventáře. (SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Trauttmansdorffů, kart. 85, inv. č. 1210, s. 56, pozůstalostní inventář, 1675. Foto autorky).

Tabulka č. 1: Přehled dětí Evy Johany ze Šternberka a Adama Matyáše z Trauttmansdorffu a o nich dostupných informací.

Jméno	Datum narození či úmrtí	Původ zmínky
Anna Marie (manž. František Josef z Lamberku)	1646-1727	Matrika fary Horšovského Týna Testament Evy Johany
Rudolf Vilém (manž. Anna Marie z Lichtensteinu)	1646-1682	Testament Evy Johany
Františka Tereza	1649 (†)	Matrika fary Horšovského Týna
Zikmund Ludvík (manž. Eleonora Kornelie Harantová z Polžic)	1651-1707	Matrika fary Horšovského Týna Testament Evy Johany
Jan Fridrich	1653 (†)	Matrika fary Horšovského Týna
Jan Adam	1656-1662	Matrika fary Horšovského Týna
Leopold Antonín (manž. Marie Karolina Slavatová z Chlumu)	1656-1724	Matrika fary Horšovského Týna Testament Evy Johany
Marie Eleonora	* 1657	Matrika fary Horšovského Týna
Jan Maxmilián Antonín	* 1660	Matrika fary Horšovského Týna
Kateřina Lucie	* 1661	Matrika fary Horšovského Týna Testament Evy Johany
Jan František Kryštof	* 1673	Matrika fary Horšovského Týna
Sofie Maxmiliána	Neznámé	Testament Evy Johany

Tabulka č. 2: Soupis nádobí v pozůstalostním inventáři.

Nádobí	Součet
Misky (Schüssel)	163
Nádoby, nádobky (Büchßel)	100
Talíře (Thaller)	75
Šálky (Schallen, Schallelen)	58
Lahve (Laga, Flaschen)	28
Svícný (Leichter)	27
Lžíce (Löffel)	24
Džbánky (Krueg, Krügl)	24
Konvice (Kandel)	19
Páry nožů (Paar Messer)	14
Pánve (Pfanne)	13
Pouzdra (Futral)	7
Solníčky (Saltz Vaß)	7
Poháry (Becher)	6
Hmoždíře (Mörßel)	6
Hrnce (Töpf)	3
Rošty (Röst)	2
Nástroje na čištění světel (Lichtputzen)	2
Rendlíky (Reindl)	2
Formy na dorty (Dorthen Pfanne)	2
Sekáčky (Hackh Messer)	2
Podnosy (Blath)	2
Umyvadla (Handtbäcke, Gießbeckh)	2
Podstavec (Hackhen)	1
Kadidelnice (Rauch Vassel)	1
Kuchyňské kleště (Khüchl Zange)	1
Lopatka (Schauffel)	1
Celkový součet	592

Tabulka č. 3: Soupis textilií v pozůstalostním inventáři.

Textilie	Součet
Látky	186
Servíty (Serwet)	172
Knoflíky (Knöpfen)	108
Ubrousky (Handtücher)	101
Ubrusy (Taffel Teppich)	93
Závěsy s věncem (Beth Fühhäng sambt dem Krantz)	53
Stolní ubrousky (Taffel Handtücher)	43
Polštáře (Pölster)	38
Prostěradla (Leilach)	35
Závěsy (Fühhäng)	23
Povlečení (Überzueg)	18
Polštářky (Kopf Küssel)	17
Pokrývky (Oberbetter, Überbetter)	14
Kapesníčky s krajkami (Handtücher mit Spitzen)	13
Utěrky (Truckh Tücher)	12
Přehozy (Beth deckhen)	12
Spodní peřiny (Unterbetter)	11
Soubory povlečení (Gantz Überzueg)	11
Zavinovačky (Tauf Windel, Fatschen)	9
Matrace (Modratzen)	6
Zástěry (Führtücher)	6
Šátky na hlavu (Hauptüchel)	6
Záclony (Fenster Fühhäng)	6
Závěsy na dveře (Porthier)	5
Lůžka (Schlaffbeth)	5
Rukávníky (Stützen)	3
Čepce (Hauben)	3
Koberce (Teppich)	3
Deka (Kotzen)	1
Paraple (Umbrell)	1
Šerpa (Scharpen)	1
Cestovní kožich (Reiss Beltz)	1
Pokrývka hlavy (Bluemasche)	1
Celkový součet	1017

Tabulka č. 4: Soupis oblečení v pozůstalostním inventáři.

Oblečení	Součet
Košile (Hemmet)	12
Kabátce (Wameßl)	11
Sukně (Rockh)	9
Pláštětky (Mantl)	7
Kasule (Casel)	4
Živůtky (Leibstückl, Schnürmüder)	3
Kamizoly (Camisol)	2
Dalmatiky (Dalmatica)	2
Šaty (Kleid)	2
Pokrývka hlavy (Kopf Bünterle)	1
Antependium	1
Límec (Kragen)	1
Náprsenka (Bruestfleckh)	1
Kožich (Haar Mantel)	1
Pantofle (Ein Paar Pantaffel)	1
Šněrovačka (Leibstückl)	1
Spodnička (Unterrockh)	1
Celkový součet	60

Tabulka č. 5: Soupis materiálů textilií a oblečení v pozůstalostním inventáři.

Typ látky textilií a oblečení	Součet
Cvilink (Zwilling)	302
Plátno (Leimbet)	99
Taft (Taffet)	52
Damašek (Damaschekh)	37
Samet (Sammet)	30
Hedvábí (Seiden)	24
Feřtat (Forstath)	23
Haras (Harass)	21
Crondrasch	17
Sukno (Tuech)	17
Kůže (Leder)	15
Cartiss	14
Brokát (Barchat)	9
Atlas (Atlas)	5
Plyš (Plüschen)	2
Böi	2
Flor	2
Mohér (Mohair)	1